

Tu'un Ndioo t̄aa racha'nu Marku

Chàkunuu Xuva Tita jàkunduta ra ñivi tichi ku'u

(Mt. 3:1-12; Lc. 3:1-9, 15-17; Jn. 1:19-28)

¹ I'ya k̄icha'a tu'un va'a cha'a' Jesucristu, ra Se'e Ndioo.

² Ra k̄ā'an chi'in tu'un yu'u Ndioo tatiempu, ta rakan n̄ani ra Isaía. Ta t̄aa ra iin tu'un cha'a' Racha'nu Jesuu, ra ni kichi iti' nuu. Ta te'en k̄ā'an yi: “Ni tach̄i iin ra j̄akuu tiñu nui iti' nuun, na jandova'a ra ma itiun.” Takan k̄ati Ndioo chi'in ra Se'e ra.

³ Yakan va Xuva ra j̄akunduta k̄uu ra ña t̄achi Ndioo ra, na jakuu ra tiñu nuu Jesuu. Ta te'en k̄ā'an Xuva ora n̄anda'yu ra tichi ku'u:

“;Na jandova'a ndo iti' ni kichi Racha'nu!

;Ta juuni na nuna ndo iin iti' ndaa kuenda ra ndia!”

⁴ Takan k̄uu ta k̄eta ndio ma Xuva ra j̄akunduta nda tichi ku'u. Ta k̄atitu'un ra nuu ma ñivi na ndikoni'i na chi'in Ndioo, ta na kunduta na, ikan na janaa Ndioo kuati na. ⁵ Takan k̄uu ta k̄eta kua'a' ma ñivi ñuu Jerusalén ta inga tuku ñivi ìyo tichi ñu'u' Judea ña t̄aso'o na ña k̄ā'an Xuva. Ta ora ch̄ini na ña k̄ā'an ra te'en, ta k̄icha'a na n̄ā'ma na kuati na. Tajan ma Xuva j̄akunduta ndio ra na ma yuta Jordán tichi ku'u ikan.

⁶ Takan k̄uu ta ma ja'ma ch̄aku'un Xuva, k̄uva'a yi chi'in ixi kameyu. Ta chi'in pañu ñii

chù'ni ra yi toko ra, ta chàchi ra maaaa tikaa kua'á chi'in nduxi ku'u. ⁷ Takan kūu ta te'en jàkoto ndio ra ma ñivi, ña kā'an Ndioo chi'in ra:

—Tiá iti' chatai, ni kichi iin ra ka'nu ga ta ndatu ra tiaga kua yu'u. Ta yu'u, ti ra nda'vini kùì, ña ni ñii ndikun ndichan ra ni yakan tüvi iyo yi ña ndachì. ⁸ Taku yu'u, jàkundutai ndyo'o chi'in takuini, va rakan ni jakunduta ra ndo chi'in Tati Í Ndioo. —Takan kàti Xuva chi'in na ikan.

Nuu kùnduta Jesuu

(Mt. 3:13-17; Lc. 3:21-22)

⁹ Takan kūu ta kēta iin kivi ña kēe Jesuu ñuu Nazaret, ña iyo iti' ñu'u' Galilea. Ta ikan chāa ra nuu ndaa Xuva. Ta jàkunduta ra Jesuu ma yuta Jordán. ¹⁰ Ora kēe Jesuu tichi takuii, ndē'e ra ña nùna ma andivi. Ta ikan kōyo Tati Í Ndioo chata ra, ña kàa yi takua kàa iin livi. ¹¹ Takan kūu ta chīni Jesuu ña nāka'an Ndioo nda andivi:

—Ndicha kuii, ña yo'o kùu se'i, ra kāchìn ña jàkuu tiñu nui, ti ya'a kùuni nde'i ñun. —Takan kàti Ndioo chi'in Jesuu.

Kì'in ma kui'na ku'va Jesuu

(Mt. 4:1-11; Lc. 4:1-13)

¹² Ora chīnu kā'an Ndioo ña'a, ta ma Tati Í Ndioo chāndaka yi Jesuu iti' tichi ku'u. ¹³ Ikan chīyo ra uvi xiko kivi chi'in kua'a' kiti ku'u. Ta ikan kùu nuu kùuni ma kui'na kuxini ka'ndán' tiñu nuu Jesuu niku. Va tüvi nī ja'a Jesuu ma ña kā'án' chi'in ra, vati kuati kùuni ma kui'na ña na ja'a ra niku. Ta ora kuà'an ndio ma kui'na,

tajan kīcha'a ndio ma kua'a' tati jàkuu tiñu nuu
Ndioo tìndee yi Jesuu.

*Jesuu kīcha'a kàtitu'un ra tu'un Ndioo ñu'u'
Galilea*

(Mt. 4:12-17; Lc. 4:14-15)

¹⁴ Ta ora yā'a ña tī'i ndra Xuva vekaa, ta
Jesuu ti chàkunuu ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo
iti' ñu'u' Galilea. ¹⁵ Ta te'en kà'an ra nuu ma
ñivi ikan:

—Vitin va cha kūyatin ora ña ni nde'o nuu
chà'nda Ndioo tiñu. ¡Yakan va na chikoni'i
ndiko ndo iti' Ndioo! Ti vitin va cha kēta ora ni
tava Ndioo tiñu nuu yo. ¡Yakan va na ndakoo
ndo ma kuati jà'a ndo! ¡Ta na chinuni ndo ma
tu'un Ndioo chi'in ndisaa anima ndo! —kàti
Jesuu.

Jesuu kāna ra kumi ta'an ndra kìn

(Mt. 4:18-22; Lc. 5:1-11)

¹⁶ Takan kū ta Jesuu chàkunuu ra yu'u
lakuna ìyo ñu'u' Galilea. Ta ikan ndē'e ra iin
ra nàni Simón chi'in ra yani ra, André. Ta
ndrakan ti ndra kìn kùu ndra. Ta ikan jākanaa
ndra ma yu'va tiaka' ka'nu nuu takuui. Takan
jà'a ndra, ¹⁷ ta kēta Jesuu ña te'en nāka'an ra
chi'in ndra:

—¡Na'a ndo chatai! Vitin cha ch̀to ndo naja
kua kìn ndo tiaka', va vitin yu'u kùu ra ni jana'i
nuu ndo naja kua nàni'i ndo ñivi kuenda Ndioo.
—Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁸ Ora chīni ndra ña kā'an ra takan, numini
ndākoo ndra yu'va tiaka' ikan, ta tãndikun
ndra kuà'an ndra chata ra.

19 Ta tiá ití' nuu ndē'e Jesuu inga ndra ka'in tichi lancha. Ta ikan indii Jandiau chi'in ra yani ra Xuva ña jàndova'a ndra yu'va tiaka' chi'in tatá ndra Zebedeu, ta chi'in ndra musu ndra ndia. 20 Ta ikan kána Jesuu ndra. Tajan ndākoo ndio ndra tatá ndra chi'in musu ndra tichi lancha. Ta tândikun ndra kuà'an ndra chata Jesuu ndia.

lin ra ndiso tati xaan
(Lc. 4:31-37)

21 Takan kūu ta iin kivi nìndee ñivi judíu kùu yi, ora chāa ndra ñuu Capernaum. Tajan Jesuu chi'in ñivi kī'vi ra tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra tu'un va'a Ndioo. 22 Ta ma ñivi ndava yu'vi maania na ña ndē'e na kua jàna'a va'a ra chi'in chinituni ra. Vati tiaga va'a jàna'a ra kua jàna'a ndra matru jàkua'a tutu Ndioo. 23 Va tichi veñu'u ikan ndaa Jesuu jàna'a ra ora chīni ra ña ndā'yu iin ra ndiso tati xaan indii tichi veñu'u ikan. Ta kīcha'a kà'an ma tati xaan te'en:

24 —¿Ta naja kùuniun kanita'un chi'in ndi, yo'o Jesuu, ra ñuu Nazaret? Ta ndyu'u, cha chìto ndi ña vàchi jandi'un nuu ndi. Vati ndyu'u cha nākoto va'a ndi ti ma ra íí Se'e Ndioo kùun. —Takan kàti tati xaan chi'in Jesuu.

25 Ta te'en kīcha'a kà'an xaan Jesuu chi'in tati xaan ikan:

—¡Taxiin kuu yu'u ndo, ta na kee ndo tichi kuñu ra'ya! —Takan kàti Jesuu.

26 Takan kūu ta kīcha'a chī'i i'i ma ra ndiso tati xaan jā'a yi. Ta jànívaania kùu na ora kēe na tichi kuñu ra. 27 Takan kūu ta ndisaa ma

ndian ka'iin ikan yū'vi na ña kūu takan, ta te'en kīcha'a chīkatu'un ta'an na nuu na:

—¿Nda iti' kīchi ra ña jàna'a ra te'en chi'in chinituni ra ta ya'a ndatu ra, ña nda tati xaan jàchi'in ña kà'an ra? —Takan nàtu'un ta'an ma ñivi ikan.

²⁸ Takan kūu ta numini chīto ndisaa ñivi ñu'u' Galilea ña jà'a Jesuu.

Jesuu jànda'a ra ñaka'nu Simón ra juuni jākunani ra Petu'

(Mt. 8:14-15; Lc. 4:38-39)

²⁹ Ta ora kēe Jesuu veñu'u ñivi judíu, numini kuà'an ra chi'in Jandiau chi'in Xuva, nda ve'e Simón chi'in André. ³⁰ Ta ora chāa Jesuu ve'e ndra ta kāti ma Simón nuu ra ña ku'vi ma ñaka'nu ra kàndian nuu chito jà'a ka'ni. ³¹ Ta numini chāa Jesuu nuu kàndian ta tiin ra nda'a' ña ta ndākoan chūnandian jā'a ra. Ta ma ora ikani ndā'a ña. Ta kīcha'a ña jà'a ña ña kachi ndra.

Jànda'a Jesuu kua'a' ndian kù'vi

(Mt. 8:16-17; Lc. 4:40-41)

³² Ora ni kuna'a ora chīso nikandii, ma ora ikan chāndaka na kua'a' ndian ku'vi chi'in ndian ndiso tati xaan nuu ndaa Jesuu. ³³ Takan kūu ta ndisaa ma ñivi kūti'vi na yuve'e nuu ndaa ra. ³⁴ Tajan jàndova'a Jesuu tanuu kue'e ndo'o na. Ta juuni tāva ra ma tati xaan ña ndiso na ndia. Ta tüvi nī cha'a ra ka'an ma tati ikan ti cha nākoto na ra.

Chàkunuu Jesuu jàna'a ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu

(Lc. 4:42-44)

³⁵ Takan kūu ta ora tuvi inga kivi ora juuni takā'an kundichin, tajan ndēta ndio Jesuu, ta kēe ra kuà'an ra iin tichi ku'u nuu taxiin ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. ³⁶ Takan kūu ta chānuu kuà'an ra, tajan kuànanduku ndio Simón chi'in ndra mañeru ra ra. ³⁷ Ta ora nāta'an ndra ra ta te'en kīcha'a ndra kà'an ndra chi'in ra:

—jNdisaa ñivi kàchika na nànduku na ñun!
—kàti ndra.

³⁸ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Va'a, va ji'na ìyo yi ña kujana'i tu'un Ndioo nuu tandi'i ñivi ìyo nda'a' ñuu i'ya. Vati tiñu ikan tāchi Tatái yu'u —kàti Jesuu.

³⁹ Takan kūu ña chàkuu Jesuu ndi'i ñu'u' Galilea kàtitu'un ra tu'un Ndioo nani veñu'u ñivi judíu. Ta juuni jànda'a ra ma ñivi ndiso tati xaan ndia.

*Jesuu jànda'a ra iin ra kù'vi jà'a kue'e tà'yu
(Mt. 8:1-4; Lc. 5:12-16)*

⁴⁰ Iin kivi chāa iin ma ra ndo'o kue'e tà'yu nuu ndaa Jesuu. Ta ikan chūnandi chiti ra nuu ra. Ta rakan te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—jJandova'a ma kue'e ndo'i tuva kùuniun!
—kàti ra.

⁴¹ Tajan kūnda'vini Jesuu ra ta te'en nāka'an ra chi'in ra:

—Kūuni janda'i ñun —kàti Jesuu.

Tajan jānani ra nda'a' ra ra. Ta ndā'a ra.

⁴² Yakan va ma ora ikani ndā'a ra. Ta nāa ma kue'e ikan ñii ra. ⁴³ Tajan nduva'a kuii chūndayu'u Jesuu ra. Takan kūu tajan tāchi ndio ra ra na ku'un ra, va ji'na te'en nāka'an ra chi'in ra:

44 —iNuu nĩ'iin na, na kätitu'un naja kua jā'un ña ndā'un! Ji'na kuii nuu sutu ìyo veñu'u ka'nu ñuu Jerusalén, jana'un ñun, ikan nakoto ra ti cha ndā'un. Ta ikan jan sokóun iin kiti nuu sutu kuenda Ndioo, ti kua ikan kàti tutu Ndioo ña tãa Moisés taji'na. Ti takan ìyo yi ña ja'a yo, ikan na koto tandi'i ñivi ña cha ndā'un —kàti Jesuu.

45 Tajan kēe ndio ra kuà'an ra, va tüvi nĩ jachi'in ra ña kā'an Jesuu. Ti kätitu'un ra yi nuu tandi'i ñivi ña kua janda'a ra ra. Yakan va na kua koo Jesuu tichi ñuu, ti kīndoo ra tichi ku'u taxiin nuu tüvi ndoyo ñivi. Va vaji takan jā'a ra ninii nānduku na ra.

2

Jesuu jànda'a ra iin ra kūyutun

(Mt. 9:1-8; Lc. 5:17-26)

1-2 Takan kūu ta ora cha yā'a yatin kivi, tajan chāa ndiko Jesuu ñuu Capernaum. Ta ora chīto ma ñivi ña chāa ndiko ra tichi iin ve'e ndaa ma ñuu ikan, ta ikan kūti'vi kua'a' ñivi ma tichi ve'e nuu ndaa ra, ña ni yuve'e kūta'an ga na kuiin na. Ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra tu'un Ndioo nuu na. 3 Takan kūu ta chāa kumi ta'an ndra ndiso iin ra kūyutun chi'in ti'va. 4 Ta tava kūu ki'vi ndra yuve'e nuu ndaa Jesuu, jà'a ña ya'a kua'a' ñivi ka'ìin tichi yi. Yakan va ndāa ndra chata ve'e, ta nūna ndra ita'vini kua kùu januu ndra ma ra ku'vi nuu ndaa Jesuu tichi ve'e. Yakan va ora cha nūna ndra yi, tajan jānuu ndra ma ra kūyutun tichi ti'va, nda nuu ndaa Jesuu. 5 Ta ora ndē'e Jesuu ña ya'a

chìnuni ndra ña jà'a ra. Yakan va te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ra kūyutun:

—Yo'o se'yu vitin cha jānai kuatiun. —Takan kàti Jesuu chi'in ra kūyutun.

⁶ Takan kūu ta ma ndra matru jākua'a tutu Ndioo ka'in ikan, te'en nàkanini ndra cha'a' ña kā'an Jesuu te'en: ⁷ “¿Ta naja jà'a ra'ya ña kà'an ra takan? Ma tu'un kā'an ra iin ña kini kuu yi kuenda Ndioo. ¿A tüvi chito ra, ti uvaa Ndioo kuu ra kuu janaa kuati ñivi? Ta tüvi kuu ja'a inga nda ndian nikuuni yi.” Takan chànini ndra. ⁸ Va Jesuu numini chito ra ña chànini ndra takan. Yakan va te'en chīkatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Ta naja vä'a' chànini ndo? ⁹ Tu ka'in chi'in ra ku'vi, cha jānai ma kuati ra, ta töve nde'e ndo tuva ndicha ña ni kuu ña kà'in. Va tu ka'in chi'in ra: “¡Ndeta, ta natuviun ti'vaun, ta ku'un ve'un!” Ta nde'e ndisaa ndo ti ndicha iyo ndatui. ¹⁰ Va vitin ni jana'i nuu ndo, ti kuu janai kuati ñivi ñuñivi i'ya. Yakan va ni koto ndo, ti yu'u kuu ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ta iyo ndatui. —Takan kàti ra chi'in ma ndra jākua'a tutu Ndioo.

Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ra kūyutun:

¹¹ —Chi'in yo'o kà'in ña ndetaun ta natuviun ti'vaun ta ku'un ve'un —kàti Jesuu chi'in ra kūyutun.

¹² Ora kā'an Jesuu te'en, ta ma ra ku'vi niku, numini ndēta ra, ta nātuvi ra ti'va ra, ta kēe ra ma tichi ve'e, ta kuà'an ra. Yakan va ndē'e chi'in tinuu na, kēe ra kuà'an ra. Takan kūu ta ora ndē'e na ña jā'a Jesuu te'en, ta ndava

kuà'an tati na. Ta kīcha'a na jàka'nu na Ndioo. Ta te'en kīcha'a na kà'an ndio na:

—¡Nī'iin cha'a' takā'an nde'e ndi iin ra ya'a ìyo ndatu ña jà'a te'en!

Jesuu kàna ra ra nàni Leví
(Mt. 9:9-13; Lc. 5:27-32)

¹³ Ta ora yā'a ña kūu takan ta kēe ndiko Jesuu kuà'an ra yu'u lakuna. Ta ikan kūti'vi na nuu ndaa ra, ta ikan kīcha'a ra jàna'a ra tu'un Ndioo nuu na. ¹⁴ Takan kūu ta ora yā'a ra chi'in na, ta ndē'e ra Leví, ra kùu se'e Alfeu ña nàndi ra nàka'an ra xu'un' nuu ñivi kuenda ma ñu'u' ñuu ka'nu Roma. Tajan kīcha'a kà'an Jesuu chi'in ra:

—¡Ndakoo tiñu jà'un chiña ta kichiun chatai!
—kàti ra.

Ta ikan Leví numini ndākoo ra ma tiñu jà'a ra ta tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu.

¹⁵ Takan kūu ta Jesuu chā'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, chākujama ndra ve'e Leví. Ta ikan juuni ka'iin inga ndra nàka'an xu'un' kuenda ñuu Roma, ta inga ndra kini xini chàchi ndra chi'in Jesuu ndia. Takan kūu ña nduva'a kuii kua'a' ñivi ndikun chata Jesuu chi'in ndra tatun ra.

¹⁶ Ta ora ndē'e ndra jàkua'a tutu Ndioo chi'in ndra fariseu ña chàchi Jesuu chi'in ndisaa ma ñivi jà'a kuati ikan, ta te'en kīcha'a ndra chìkatu'un ndra nuu ndra jàkua'a chi'in Jesuu:

—¿Ta naja chàchi ma matru ndo chi'in ma ndian nàka'an xu'un' ta chi'in ndian jà'a kuati?
—Takan kàti ndra nuu ndra.

17 Ta ikan Jesuu chīni ra ma ña kà'an ndra. Ta te'en nāka'an ndio ra nuu ndra:

—¿A tüvi ch̀to ndo ti ma ndian iyo va'a, tüvi ch̀iniñu'u na ma ndra ch̀to tatan? Ndian ku'vini k̀uu ndian ch̀iniñu'u yi. Ta yu'u ti tüvi v̀ch̀i kuenda ma ndian tüvi ch̀iniñu'u yu'u takua k̀uu ndian iyo va'a. Yu'u v̀ch̀i, va kuenda ndian ch̀iniñu'u yu'u takua k̀uu ndian iyo kuati —k̀ati Jesuu.

Ch̀ikatu'un ndra nuu Jesuu, naja tüvi ndita yu'u ma ndra j̀akua'a chi'in ra (Mt. 9:14-17; Lc. 5:33-39)

18 Iin ora ndita yu'u ma ndra ch̀akunuu chata Xuva ra j̀akunduta, chi'in ma ndra j̀akua'a chi'in ndra fariseu. Ta ikan ndē'e inga ñivi ña ndita yu'u ndisaa ndrakan. Tajan kēe ndra kùandakatu'un ndra nuu Jesuu. Ta te'en ch̀ikatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta naja ndita yu'u ma ndra ch̀akuu chata Xuva chi'in ndra ch̀akuu chata ndra fariseu? ¿Ta ma ndra j̀akua'a chi'un, naja töve ndita yu'u ndra ndia? —Takan k̀ati ndra chi'in Jesuu.

19 Ta te'en nāka'an Jesuu nuu na:

—Chi'in ma tu'un i'ya ni jana'i nuu ndo naja töve ndita yu'u ndra vitin. ¿A k̀uu ndita yu'u iin ra ni tanda'a chi'in ñivi ra ora juuni ndaa ra chi'in vi? ¿Na k̀uu yi! Ti tu juuni ndaa ma ra t̀anda'a, na k̀uu ja'a na kundaa na ña ndita yu'u na. Ti tandi'i na ch̀isii na ora ikan. 20 Va ora cha kùa'an ra, tajan k̀uu kundita yu'u na —k̀ati Jesuu.

Nuu jàna'a Jesuu ti kùu jandiki ta'an yo tu'un cha'nu chi'in tu'un chaa kà'an ra vitin (Mt. 12:1-8; Lc. 6:1-5)

²¹ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Nī'iin na kùu nataa na iin ja'ma cha'nu chi'in ita'vi ja'ma chaa, ti ma ja'ma chaa nàndii yi ta jàna'kaa yi ma ja'ma cha'nu. Yakan va kà'vi ga nàkaa yi jà'a ma ja'ma chaa. ²² Ta juuni kùu kuiin ma takuui vinu, ña jākuiya na tichi tia'a ñii cha'nu, tuva vinu chaa kùu ra'. Ti ma vinu ikan, jàka'ndi ra' ma tia'a ñii cha'nu, ta chāti ra', ta nàkaa ma ñii ikan ndia. Yakan va va'a ga ti'o ma takuui vinu chaa tichi iin tia'a ñii chaa —kàti Jesuu.

Kìndaa ndra jàkua'a chi'in Jesuu trigu iin kivi nindeo (Mt. 12:18; Lc. 6:1-5)

²³ Iin kivi ña nindee ñivi judíu chàkunuu Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nuu kàa kua'a' trigu. Takan kùu ta ikan kīcha'a ndra jàkuun nda'a' ndra ma trigu. ²⁴ Ta te'en kīcha'a chàkatu'un ma ndra fariseu nuu Jesuu, ti kùuni ndra tisokuati ndra Jesuu:

—iYo'o xaa! ¿Ta naja jà'a ma ndra jàkua'a chi'un iin ña tüvi ìyo yi ña jà'a yo ma kivi nindeo?

²⁵ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿A tüvi chàku'uni ndo ña jà'a ma racha'nu David, ora ya'a chāñu soko ra chi'in ndra meru ra? ²⁶ Ta ma tiempu ikan ti ma ra sutu nàni Abiatar kùu ma ra chà'nda tiñu veñu'u ikan. Tajan kī'vi ndio David tichi veñu'u ikan, ta ikan jan chāchi ndio ra ma paan íi kuenda Ndioo. Ta

rakan juuni chā'a ra ma paan ikan nuu tandi'i ma ndra chàkuu chata ra. Ta ma paan ikan, ti na vä'a kachi nda ndian nikuuni yi, ti kuenda ma ndra sutuni kùu yi. —Takan kàti Jesuu.

²⁷ Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Racha'nu Ndioo ji'na jā'a ra ma ñivi. Tajan jā'a ra ma kivi nindeo. Yakan va kuenda Ndioo, tiaga ka'nu ma ñivi kua ma kivi nindeo. ²⁸ Ta nda yu'u ra se'e ñivi tāchi Ndioo, juuni ìyo ndatui ma kivi nindeo —kàti Jesuu chi'in ndra.

3

lin ra kūyutun nda'a'

(Mt. 12:9-14; Lc. 6:6-11)

¹ lin ora k'vi tuku Jesuu tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ikan ndaa iin ra kūyutun nda'a'. ² Ta ma ñivi ikan jà'a na kuenda tu jànda'a Jesuu ñivi ku'vi vaji ma kivi nindeo kùu yi. Takan ìyo yi ña kumi na Jesuu ta kùu ni'i na nda cha'a' tìso kuati na ra. ³ Ta te'en kà'an ndio ma Jesuu chi'in ma ra kūyutun nda'a':

—¡Ndeta ta kundaun ma'ñu i'ya!

⁴ Tajan te'en chīkatu'un ndio ra nuu ma ndian ka'lin ikan:

—¿Nayi kùu ja'a yo ma kivi nindeo, kùuni ndo? ¿A jà'a yo ña va'a, a ña vä'a'? ¿A tiá va'a ña jākakú yo na, a nde'enio ña kuvi na? —kàti Jesuu.

Va ma ñivi ka'lin tichi veñu'u ikan, tüvi nī ka'an na ña kā'an ra. ⁵ Takan kùu ta Jesuu iin ndē'e xaani ra nuu na ña ya'a nda'vi kùuni ra ti tüvi taso'o na ña kà'an ra. Ta tüvi kùnda'vini ma ndian chiniñu'u ra ndè'e na ra. Tajan

te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ra kūyutun nda'a':

—jJanakee nda'un! —kàti ra.

Tajan jānakee ndio ma ra ku'vi nda'a' ra. Ta ora ikani ndā'a yi. ⁶ Ta kēe ndio ma ndra fariseu tichi veñu'u ñivi judíu, ta kuà'an ndio ndra nuu ka'iin ndra chàkuu chata racha'nu Herode, ña ni natu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra ta kùu ni'i ndra kua ka'ni ndra Jesuu.

Kùti'vi kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu yu'u lakuna

⁷ Ta Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nda yu'u lakuna chi'in kua'a' ñivi ñu'u' Galilea. ⁸ Ta ikan juuni kua'a' ñivi kēe ndio na kuànde'e na nuu ndaa Jesuu ora chìto na ña jà'a ra ña va'a. Takan kūu ta chāa ma ndian ñu'u' Judea chi'in ndian ñuu Jerusalén, chi'in ndian ñuu Idumea, ndian ìyo iti' kàna nikandii yuta Jordán, ndian ñu'u' ñuu Tiro, chi'in ndian ñu'u' ñuu Sidón ndia. Ndicha ña chāa nduva'a kuii kua'a' ñivi nuu ndaa Jesuu. ⁹ Yakan va ndākoo Jesuu tiñu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra na yati koo ndra chi'in iin lancha ta jàyatin ndra run yu'u lakuna, ikan na jachika ra ra nuu na. ¹⁰ Takan ìyo yi ña ja'a ndra koto chakoyo kua'a' na nuu ndaa ra. Ti tandi'i ndian ku'vi kùuni na ke'e na ra, ti chìto na ti ya'a kua'a' ñivi ku'vi jānda'a ra.

¹¹ Ta ma tati xaan ora ndē'e na ra, ta chū-nandi chiti na nuu ra, ta kīcha'a na kànachaa na te'en:

—jYo'o kùu ma ra Se'e Ndioo! —kàti ma tati xaan ikan chi'in ra.

¹² Va xaan va'a kīcha'a kà'an Jesuu nuu na, ña na kà'an na takan chi'in ra nuu ka'in ñivi.

*Jesuu kàchín ra ndi uchi uvi ndra tatun ra
(Mt. 10:1-4; Lc. 6:12-16)*

¹³ Takán kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan ndāa Jesuu iin yuku. Ta ikan kāna ra ma ndian va'a tiá kùuni ra. Ora kūti'vi ndra nuu ndaa ra ¹⁴ ta ikan kāchin ra uchi uvi ta'an ndra kuenda ña kakuu ndra chi'in ra ña kà'an ndra ma tu'un va'a Ndioo. Ti ndra'ya kùu ndra ni kuu tatun ra. ¹⁵ Ta chā'a Jesuu ndatu ndra kuenda ña tàva ndra tati xaan ndiso ñivi ku'vi. ¹⁶ Ta ma ndi uchi uvi ma ndra kāchin ra nàni ndra te'en: Simón, ra jākunani Jesuu, Petu'. ¹⁷ Ta uvi ndra se'e Zebedeu, iin ra nàni Jandiau chi'in ra yani ra, Xuva. Ndrakan jākunani Jesuu ndra Boanerges ña kùuni yi ka'an yi ndra xaan takua xaan nda'yu savi ora kùun ra. ¹⁸ Ta inga tuku ra nàni André chi'in Lipe chi'in Tolo chi'in Mate chi'in Tomá, ta Jandiau ra se'e Alfeu. Ta juuni kāchin Jesuu Tadeu chi'in Simón, ra kùuni kuati chi'in ñivi ñuu ka'nu Roma. ¹⁹ Ta ra nuu ndi'ni nia, va kùu Juda Iscariote, ra ni xikoña'a Jesuu tiá iti' nuu.

*Kàti ñivi ti chi'in ndatu kui'na jànda'a Jesuu
ma ñivi ku'vi
(Mt. 12:22-32; Lc. 11:14-23; 12:10)*

²⁰ Takán kūu ta kēta iin kivi, ña kī'vi tuku Jesuu iin ve'e. Ta ikan inga cha'a' juuni kūti'vi kua'a' ñivi. Ña nī kuu kachi ra ni chi'in ndra jākua'a chi'in ra jà'a na. ²¹ Ta ora chīto ma ñivi Jesuu ña jà'a ra ta chàki'in na ra ti xini ra tivi ña jà'a ra takan, kùuni na.

22 Takan kũu ta juuni ma ndra jàkua'a tutu Ndioo ndra kēe ñuu Jerusalén, chāa ndra nuu ndaa Jesuu. Ta te'en kà'an ndra chi'in ma ñivi ikan:

—Juu, ma kui'na kùxini chā'a ndatu nuu ra'ya, ti chi'in ndatu yakán', tàva ra ma tati xaan ndiso ñivi. —Takan kà'an ndra chata Jesuu.

23 Ta ikan numini kāna Jesuu ndra. Ta kīcha'a kà'an ra iin ku'va chi'in ndra.

—¡Na kũu tava ma kui'na juuni maa yi!
 24 Tatu iin ñuu kànita'an chi'in juuni maa yi, na kúndee yi kua'a' tiempu. 25 Tatu ìyo iin yo kànita'an chi'in juuni ñivi na, na kúndee na kua'a' tiempu ndia. 26 Yakan va tu ma kui'na kànita'an yi chi'in juuni maa yi, juuni kúndee na ndia. Ta ikan kũu nuu ndi'i nuu na.

27 'Yakan va nĩ'iin yo kũu ki'vi iin ve'e ra ya'a ìyo ñandee ta kuika, ta sù'u yo ña ìyo nuu ra. Na kũu ja'a yo yi tu tüvi ku'ni ji'na yo ra. Yakan va tu ku'ni ji'na yo ra, tajan kũu su'u yo ma ña ìyo ra.

28 'Va yu'u kàti ndicha kuu nuu ndo ti ma Ndioo ya'a ka'nu ra. Ta jànaa ra kuati ma ñivi ta ndisaa ña kini kà'an na. 29 Va ndian kàti'ini chata Tati Í Ndioo ndiakan túva janaa Ndioo kuati na. Yakan va endee koo kuati ikan chi'in na ndisaa tiempu.

30 Ña'a kātitu'un Jesuu nuu ndra, ti tìsokuati ndra ra ña jànda'a ra ndian ku'vi chi'in ndatu kui'na.

Chàa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra ta ñivi ta'an ra nuu ndaa ra jàna'a ra

(Mt. 12:46-50; Lc. 8:19-21)

³¹ Takán kūu tajan chāa ma'á Jesuu chi'in ndra yani ra chi'in ña ta'an ra ve'e nuu ndaa ra. Va k̄indoo vi nuke'eni. Ta ikan kà'an vi chi'in iin ra ndaa ma nuu ka'iin kua'a' ñivi yuve'eni, na kuka'an ra chi'in Jesuu. ³² Ta ikan jan chāa ma ra kuàka'an chi'in Jesuu nuu ndaa ra chi'in kua'a' ñivi. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—Nuke'e ndaa ma'un chi'in ndra yaniun ta ñivi ta'un, ña nànduku vi ñun.

³³ Va te'en nāka'an ra ña ch̄ikatu'un ra nuu na:

—¿Yo kùu ma'i chi'in ma yani ta ndian ta'in?, kùuni ndo.

³⁴ Ta ikan jan kīcha'a ndè'e ndicha ndio ra ma ndian ka'iin xiin ra. Ta te'en nāka'an tuku ra chi'in na:

—¡Na kuni va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo!

³⁵ Yakan va ma ndian jà'a ña kùuni Ndioo, ndiakan kùu ma yani chi'in ta'in chi'in ma ma'i —kàti Jesuu.

4

Iin ku'va ña jàkuuni Jesuu kà'an ra nuu ñivi chata iin ra tàchi

(Mt. 13:1-9; Lc. 8:4-8)

¹ Takán kūu ta kīcha'a jàna'a tuku Jesuu inga cha'a' ma yu'u lakuna. Ta tava nduva'a kuii kua'a' ñivi k̄uti'vi nuu ndaa ra, yakan va ndāa Jesuu tichi iin lancha ña ndaa yatini ma yu'u lakuna ikan. Tajan nda tichi run ch̄unandi ndio

ra kà'an ra chi'in na. Ta ma ñivi ikan ti yu'u lakunani kìndoo na chini na ma ña kà'an ra. ² Ta ikan jan kīcha'a ra jàna'a ra kua'a' nakuyi nuu na chi'in ku'va, ikan na kutunini na ña kùuni ra ka'an ra.

Yakan va te'en kīcha'a ra kà'an ra ma ku'va nuu na:

³ —jTaso'o ndo ña ni ka'in! —kàti Jesuu. —Ìyo iin ra tàchi. Ta rakan ti ora chā ra nuu ñu'u' ra, ⁴ ta kīcha'a ra tàchi ra. Ta tia ma chiti kōyo yi tichi iti'. Ta ndē'e ma saa yi. Ta nūu ndri nuu kàndoyo yi. Ta chāchi ndi'i ndri yi. ⁵ Ta inga ita'vi yi kōyo yi tañu yuu. Ta ikan, ti nuuni yoso ma ñu'u', ti maaa yuu ndòyo nda ninuu. Yakan va ma chiti kōyo tañu yuu numini kāna yi, ti tüvi kunu indii ma chiti. ⁶ Takan kūu ta ora ñuka'ñu ndií, nduva'a kuii xii yi, ti tüvi nì'i yi ndanu ki'vi yo'o yi. Yakan va nātii yi. ⁷ Ta inga ita'vi ma chiti chīta yi tañu ku'u. Ta ma ku'u ikan numini chā'nu yi, ta jāvati yi nuu yi. Ta nī kua kua'nu yi. Yakan va tüva nī kuu jatiñu yi. ⁸ Ta tia yi, va kōyo nuu va'a ñu'u'. Yakan va kāna yi, ta chā'nu va'a yi. Ta kēta kua'a' va'a chiti nuu yi. Ìyo yoko ña kēta oko uchi chiti nuu ii'iin yi. Ta ìyo ña kēta uni xiko chiti nuu. Ta inga yoko ña chā'a iin cientu chiti.

Yakan kūu ma ku'va kàti Jesuu nuu na.

⁹ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—jYakan va na taso'o ndisaa ndo ma ña ni ka'in chi'in ndo!

*Nuu jākoto Jesuu ñivi nda cha'a' jàna'a ra ma ku'va nuu na
(Mt. 13:10-17; Lc. 8:9-10)*

10 Takan kũu ta ora kĩndoo ma'iin Jesuu chi'in ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra, ta inga ndra ka'iin xiin ra. Ta te'en kĩa'a chĩkatu'un ndra nuu Jesuu:

—ĩNa katitu'un nuu ndi, nayi kũuni ma ku'va ikan ka'an yi! Vati tõe kũtunini ndi ma tu'un kã'un —kãti ndra.

11 Ta te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—Nuu ndyo'o, chã'a Ndioo ña koto ndo tu'un xe'e ña ìyo chi'in ra nuu chà'nda ra tiũ. Yakan va chà'a ra ña nãkoto ma ndian jãkuu tiũ nuu ra ma tu'un xe'e ikan. Va ma ndian tũvi chĩnuni ña kã'in, nuu ndiakan va chi'in mamaa ku'vani ni ka'in yi chi'in na. 12 Ta ma ñivi ikan ti vaji ndè'e na, va tũvi ndichin nuu na. Ta vaji chĩni na, va tũvi kũtunini na ma tu'un kã'in. Yakan va kũu ndikoni'i ndiko na chi'in Ndioo. Ta tõe ni janaa ra kuati na ndia. —Takan kãtitu'un Jesuu nuu ndra.

*Jesuu jãna'a ra naja kua kũuni ma ku'va
ikan ka'an yi cha'a' ma ra tãchi chiti
(Mt. 13:18-23; Lc. 8:11-15)*

13 Takan kũu ta te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Tu tũvi kũtunini ndo ma ku'va i'ya, naja kua kũu kutunini ndo inga ku'va ni ka'in, tuva takan? 14 Ti ma ra tãchi chiti, indukuni kũu ra takua kũu ma ra jãna'a tu'un Ndioo. 15 Vati ìyo ma ndian kãa takua kãa ma chiti kũyo tichi iti'. Chĩni va'a na ma tu'un Ndioo, va ora ña cha chĩni na yi, tajan vãchi ndio ma kui'na ka'nu. Ta yakãn' jãnaa ma tu'un va'a Ndioo ña cha ìyo anima ii'iin ma ñivi ikan. 16 Ta inga

na kàa na takua kàa ma chiti ña kōyo tañu yuu. Ta ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo. Yakan va ora ndāki'in na yi, ndava chīsii na ti ndāki'in na yi chi'in ndisaa anima na. ¹⁷ Yakan va ndiakan kàa na takua kàa ma chiti tàchio ña tüvi kunu indii yo'o jà'a ma yuu. Ta ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ikan. Ti töve nì'i yi nuu ku'un yo'o yi. Yakan va ma ñivi ikan, tüvi chùndaa va'a na. Ta chìnuni na ma tu'un Ndioo tia kivini. Ta vāchi ndio ma ndian jàndoto kuati nuu na, cha'a' ma tu'un Ndioo. Tajan ndè'e ndio na tundo'o. Ta na kùu koo va'a na chi'in ma tu'un Ndioo. Yakan va ndakoo ndio na yi. ¹⁸ Ta inga na kàa na takua kàa chiti ña kōyo tañu ku'u. Ndiakan kùu ma ndian chìnuni tu'un Ndioo. ¹⁹ Va chit'u'un na tiá cha'a' ma ndatiñu ña nì'i na ñuñivi i'ya. Ta juuni ya'a kùuni na nde'e na ma xu'un' ña na jandakuu kuika yi na. Ta yakan kùu yi ña jànda'viña'a yi na. Ta yüvi yakan ni kuu yi, ti kùuni na inga nakuyi koo nuu na. Ta takan kùu yi chi'in ma chiti tàchio, ora kàna yi nuu vati. Töve kùu jatiñu yi. Yakan va takan kùu ma ñivi ikan, ti tüvi chàa ma tu'un Ndioo nda anima na. ²⁰ Iyo inga ma ñivi ña chini na ma tu'un va'a Ndioo. Ta chìnuni na ña kà'an yi chi'in ndisaa anima na. Ndiakan kùu na takua kùu ma chiti ña tachi iin nuu ñu'u' va'a. Ta iin ñivi ikan kùu na takua kùu ma trigu ña chā'a oko uchi ta'an chiti. Ta inga tuku yi chā'a uni xiko chiti. Ta inga na kùu na takua kùu ma ña chā'a iin cientu chiti —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va ña jàkuuni ra kà'an

ra cha'a' ñu'ú kandil
(Lc. 8:16-18)

²¹ Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu inga ku'va nuu ma ñivi:

—¿A va'a tu kutaa xe'o iin kandil tichi iin kisi ñu'u', a iin xuu chito, kùuni ndo? ;Na kūu yi! Ti tu tüvi tàkaa sukun yo yi, na kūu ndo ndichin nuu yo jà'a yi. ²² Vati na kūu tixe'o nī'iin ña jà'a yo, ti tiá kivi ni koto ndisaa ñivi ma ña tixe'o. Ta juuni na kūu ka'an yo nī'iin tu'un xe'e kua'a' tiempu, ti ni chaa iin kivi ña ni koto kachin ndisaa ñivi yi ndia.

²³ Yakan va te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—;Na taso'o va'a ndo ña ni ka'in chi'in ndo, tuva ìyo chinituni ndo!

²⁴ Tajan te'en nāka'an ndio ra chi'in na:

—;Na ja'a ndo kuenda nuu ndo ma tu'un ña kà'in nuu ndo! ;Na kuni va'a ndo yi ta jachi'in ndo yi ora tìndee ndo inga ñivi, ta takan Ndioo ni ja'a ra chi'in ndo, ta ni ku'va ra ña kutuni ndo tiá kua'a' yi! ²⁵ Yakan va tu ja'a va'a ndo ma tiñu Ndioo, ni tìndee ra ndo tiá kua'a'. Va tu tüvi jatiñu ndo kuenda Ndioo, ni kindaa ra ma tiñu jà'a ndo, vaji töva kua'a' yi —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va chata naja kua cha'nu chiti tàchi ñivi

²⁶ Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Indukuni kùu ma nuu chà'nda Ndioo tiñu kua iin chiti tàchi iin ratachi. ²⁷ Ti ma chiti ikan kàna yi ta chà'nu yi, vaji kixi ra a ndito ra. Yakan va rakan tüvi chito ra naja kua jà'a

yi ña chà'nu yi. ²⁸ Ti ma chiti ikan, juuni ma ñu'u' jā'a ña kàna yi. Va ji'na kēta ma punta yi, tajan kēta ma yoko yi. ²⁹ Ta ora cha nātii ndio ma yoko yi, tajan kindaa ndio yo ma chiti ikan. Ta chàchi ndio yo yi —kàti Jesuu.

Jesuu kà'an ra iin ku'va chata chiti yukú mostaza

(Mt. 13:31-32; Lc. 13:18-19)

³⁰ Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu ndia:

—¿Nda chi'in induku ma nuu chà'nda Ndioo tiñu?, kùuni ndo. ¿A nda chi'in kùu jando induku yo yi? ³¹⁻³² Ti ma nuu chà'nda Ndioo tiñu, indukuni yi chi'in ma chiti mostaza ña tàchi yo. Ti vali yi va chà'nu yi tiá kua inga tuku yukú. Ña chi'in soko na'nu yi, nda saa kùu ja'a ri taka ri nuu vati soko run —kàti Jesuu.

Nuu chàtiñu Jesuu ma ku'va jàna'a ra

(Mt. 13:34-35)

³³ Yakan va chi'in tu'un i'ya jàna'a Jesuu ma tu'un Ndioo chi'in kua'a' ku'va, ña cha kà'an ra i'ya. Yakan va Jesuu jàna'a ra nuu na, nda kati kutunini na tu'un kà'an ra. ³⁴ Va nī'iin tu'un tüvi kà'an ra, tu tüvi kà'an ra yi chi'in ku'va. Va ma ndra jàkua'a chi'in ra jàna'a ra naja kua kùuni ma ku'va ikan kà'an kachin yi nuu ndra inga ora.

Jākutaxin Jesuu tati chi'in takuii lakuna

(Mt. 8:23-27; Lc. 8:22-25)

³⁵ Takan kūu ta ora kuaa ma kivi ikan, tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—ǰNa ko'o inga chiyo lakuna! —kàti Jesuu chi'in ndra.

³⁶ Tajan ndàkoo ndio ndra ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta kuà'an ndio ndra chi'in Jesuu juuni tichi lancha nuu indii ndra chi'in ra. Ta ikan juuni tãndikun inga lancha ndàka ta'an chi'in ndra kuà'an run chata ma lancha ndra ndia.

³⁷ Ta ora cha kàcha'an ndio ndra nuu lakuna, ta kōyo ndio savi tati chata ndra. Ta ikan kīcha'a kì'vi ndio takuii ikan tichi ma lancha. ³⁸ Takan kūu ta tiin ñuma'na Jesuu, ta nduva'a kuii kixi ra kàndii ra iti' xuu lancha chi'in chala ra. Tajan jãndakoo ndio ndra ra, ta te'en kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:

—Matru, ¿a tūvi ndè'un, ti chani ka'a yo?
—kàti ndra chi'in Jesuu.

³⁹ Ta ikan jan ndēta ndio Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ndio ra chi'in ma savi tati.

—ǰNa kutaxin ndo! —kàti ra. Tajan kūtaxin ndio ma savi tati chi'in ma takuii lakuna.

⁴⁰ Tajan te'en nāka'an ndio ma Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—¿Ta naja ya'a ndasii ndo? ¿A takā'an chinuni ndo tu'un Ndioo ña jā'a ndo takan?
—kàti Jesuu.

⁴¹ Takan kūu ta ndrakan nduva'a kuii yū'vi ndra, ta kīcha'a ndra chīkatu'un ta'an ndra:

—ǰNda ra kūu ra'ya, ña nda savi tati ta lakuna jàchi'in ña kà'an ra? —kàti ndra ña nàtu'un ta'an maa ndra.

5

*lin ra ndiso tati xaan ñu'u' Gerasa
(Mt. 8:28-34; Lc. 8:26-39)*

1 Takan kūu tajan kēta chiyo ndio Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra inga chiyo yu'u lakuna. Ta ikan kàndii iin ñu'u' nàni Gerasa. 2 Ta ora nūu ndio Jesuu tichi lancha, ta ikan tū'ya iin ra ndiso tati xaan nuu ra. Ta rakan ti já kēe ra nuu iyo ra kamajandu, 3 ti ikan iyo ra. Ta nī'iin na kūu tiin na ra, ni chi'in kadena kūu ku'ni na ra. 4 Yakan va jin kua'a' cha'a' cha chū'ni na nda'a' ra chi'in cha'a' ra chi'in kadena, va endee ndi'i yi jàche'e ra. Yakan va nī'iin na kūndee na ra. 5 Ta ndisaa tiempu chàkunuu ra ora ndichin ta ora naa, iti' yuku taxiin nuu tüvi ñivi. Ta juuni chàkunuu ra iti' kamajandu, ña endee ndà'yu ra chàkuu ra ikan. Ta endee kàni maa ra ra chata yuu. 6 Takan kūu ta ora ndē'e ndio ra ña chika ga vachi Jesuu, ta endee kàndakunu ra kuàta'an ndio ra nuu vachi ra. Ta ora chāa ndio ra nuu ndaa Jesuu, ta chūnandi chiti ra nuu ra. 7 Ta te'en kīcha'a ndio ra kànachaa ra nuu Jesuu:

—¿Nayi kùuniun ja'un chi'in, yo'o Jesuu, Se'e Ndioo ra iyo andivi? ¿Chi'in sivi Ndioo, chikain ñamani nuun ña na kī'viun chi'in! —Takan kàti yi chi'in Jesuu.

8 Kà'an yi takan chi'in Jesuu, vati ji'na ra nāka'an te'en nuu yi:

—¿Yo'o tati xaan, na keun tichi kuñu ra'ya! —kàti Jesuu chi'in yi.

9 Takan kūu ta te'en chīkatu'un ndiko Jesuu nuu yi:

—¿Naja nàniun? —kàti Jesuu.

Ta te'en nāka'an yi:

—Nàni ndi Legion, ti kua'a' tati xaan kùu ndi ña ìyo ndi tichi kuñu ra'ya —kàti yi.

¹⁰ Takan kūu ta ma tati ikan chīkan yi nuu Jesuu ña na täva ra yi ma tichi ñuu ikan. ¹¹ Ta tava ndē'e yi ña yatini xiin ma yuku ndaa ikan, ka'ìin kua'a' kini ña kàchika ndri chàchi ndri ku'u kàa ikan. ¹² Yakan va ma tati xaan te'en chikan yi nuu Jesuu:

—jNa ja'un tia ñamani nuu ndi, ña tachiun ndi na ki'vi ndi tichi kuñu ma kini kàchika ikan! —kàti yi.

¹³ —Va'ani tuva takan kùuni ndo —kàti Jesuu chi'in yi.

Tajan kēe ndio yi kuñu ma ra'ii ikan, ta kuà'an yi. Tajan kī'vi yi ma kuñu ndri. Takan kūu ta ma kini kàchika ikan, ti uvi mii ta'an ndri kùu ndri. Ta ora kī'vi ndio na tichi kuñu ndri, tajan kāndakunu ndio ndri kuà'an ndri. Ta kāchita ndri iin xa'va ña ìyo yu'u lakuna. Ta ikan kā'a ndri tichi lakuna ta chī'í ndri.

¹⁴ Ta ma ndra kùmi ma kini endee chīnu ndra kuà'an ndra ora ndē'e ndra ma ña jā'a chi'in ndri. Yakan va ora chāa ndra ma ñuu ta kīcha'a ndra nàtu'un ndra ña tā'an ma kini chi'in tandi'i ñivi ìyo kuariya ta chi'in ñivi ìyo ñuu ndia. Takan kūu ta kēe ndio na kuànde'e na nuu kāchita ndri. Ta ora ndē'e na ndri, tajan ndīkoni'i ndiko na nuu ndaa Jesuu. ¹⁵ Ta ora kūyatin ndio na nuu ndaa Jesuu, ta ikan ndē'e ndio na ma ra tìvi xini niku. Ña cha ñù'u ndio ra ja'ma nàndi ra. Va tūva jā'a ra takua jā'a ra ora ndiso ra tati xaan niku. Ta ndava kuà'an tati na ora ndē'e na ña cha ndōva'a ra. ¹⁶ Takan kūu ta ma ñivi ña ndē'e kua tā'an ma ra ndiso tati xaan chi'in ña tā'an ma kini, kīcha'a na

nàtu'un na yi chi'in inga ñivi ña kūu. ¹⁷ Takan kūu tajan kīcha'a ma ñivi ñuu kà'an na nuu Jesuu na kee ra ku'un ra ma ñu'u' ikan.

¹⁸ Takan kūu ta ora ndāa ndiko Jesuu tichi lancha, ta nduva'a kuii jānini ma ra ndiso tati xaan niku Jesuu, ña kùuni ra ku'un ra chi'in ra.

¹⁹ Va Jesuu tüvi nī cha'a ra ku'un ra chi'in ra. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ra:

—¡Kindoo yo'o, xaa! ¡Ta kuà'an ve'un nuu iyo ñiviun! ¡Ta katitu'un nuu vi, ndisaa ña jā'a Racha'nu Ndioo chito'un chi'un, ta naja kua kūnda'vini ra ñun ña jānda'a ra ñun! —kàti Jesuu.

—Va'ani tuva takan —kàti ra chi'in Jesuu.

²⁰ Tajan kuà'an ndio ra. Ta kīcha'a kàtitu'un ra nuu ndisaa ñivi ñuu Decápolis ña jāndova'a Jesuu ra. Ta ndisaa ñivi ikan ndava yu'vi na, ña kà'an ra takan chi'in na.

*Ña se'e Jairo ta ña kè'e ja'ma Jesuu
(Mt. 9:18-26; Lc. 8:40-56)*

²¹ Takan kūu ta ora ndikoni'i ndiko Jesuu ma inga chiyo lakuna chi'in lancha. Tajan ma ora ikani kua'a' ñivi kūti'vi nuu ndaa ra yu'u lakuna. ²² Takan kūu tajan chāa ndio iin ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judíu ña nàni Jairo. Ta ora ndē'e ra Jesuu numini chūnandi chiti ra nuu ra. ²³ Ta ikan nduva'a kuii chikan ra ñamani nuu Jesuu. Ta te'en nāka'an ra chi'in Jesuu:

—¡Chani kuvi ma ñavali se'i! ¡Yakan va ko'o ta jananiun nda'un chata ña! ¡Ikan na nda'a va'a ña ta koo ndikoan! —Takan kàti ra chi'in Jesuu.

Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—ǰNa ko'o, tuva takan! —kàti ra chi'in ra.

²⁴ Ta ikan jan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ra. Ta ikan juuni tāndikun kua'a' ñivi kuà'an na chata ndra ña ndava tituu ta'an na. ²⁵ Ta tañu ma ñivi kàcha'an ikan, kuà'an iin ña cha iyo uchi uvi kuiya ña ku'vian jà'a niian. ²⁶ Ta nduva'a kuii cha ndē'an tundo'o nda'a' ndra chito jà'a tatan. Ta түvi ndova'a ña, vaji jānaa ña ndisaa xu'un' kumian. Java vi'aga ka'vi kùunian jā'a yi. ²⁷ Yakan va ora chinian ña kà'an Jesuu, ta tāndikun ndioan kuà'an ña. Ta ikan jāyatin ndioan ña iti' chata ra. Tajan jānanian nda'a' ña ja'ma ra. ²⁸ Ta te'en kīcha'a ña chānīnian: “Jitu ja'mani ra na ke'o, ta chi'in yakani kuu nda'a yo,” kùunian, ña chānīnian. ²⁹ Ta ikan jan kē'e ndioan ma ja'ma ra, ta ma ora ikani kūtāxin ma niian. Ta ndā'a ña. ³⁰ Takān kuu ta ikan түvini Jesuu ña kēe ita'vi ndatu ndiso ra. Tajan ndīkoni'i ra nde'e ra nuu ma ñivi. Ta te'en chīkatu'un ra nuu na:

—ǰYo kē'e ja'mai nda che'e? —kàti ra.

³¹ Ta te'en nāka'an ndio ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Matru, ǰa түvi nde'un, ti ya'a kua'a' ñivi tìtu ta'an xiun? ǰTa chīkatu'un gaun ña yo kē'e ñun? —kàti ndra chi'in ra.

³² Tajan chīkonuu ndio Jesuu ndè'e ra ma ndian ka'lin xiin ra, va ti kùuni ra nde'e ra yo kùu ma ña kē'e ja'ma ra. ³³ Yakan va ma yakan ndava yù'vian ña kā'an ra, ti cha chitoan ña tā'an ña ora kē'an ma ja'ma ra. Ta ikan jan chāa ndioan nuu ra, ta chūnandi chitian. Ta

kàtian ndisaa ña tã'an ña nuu ra. ³⁴ Ta te'en nãka'an ndio Jesuu chi'an:

—Yo'o se'yu, ¡cha kuu ku'un vitin! Ti cha ndã'un jã'a ña chìnuniun.

³⁵ Takan kũu ta juuni takã'an chinu kà'an Jesuu nuan, ora chãa inga ma ndra ìyo ve'e ma ra vika ndiso tiñu veñu'u ñivi judíu. Ta te'en kīcha'a kà'an ndra nuu tatá ñavali ikan:

—Cha chī'í ma ña se'un. ¿Yakan va nda kuenda ña jàkenaa ka'un tiempu ra? —Takan kàti ndra chi'in ra.

³⁶ Takan kũu ta ora chīni Jesuu ña kà'an ndra takan chi'in Jairo, tajan te'en kīcha'a nãka'an Jesuu chi'in ra:

—¡Na yũ'viun! ¡Na chinuniun ma ña jà'i!
—kàti Jesuu chi'in ma ra vika veñu'u ñivi judíu.

³⁷ Ta ikan jan kēe Jesuu kuà'an ra chi'in Petu', Jandiau ta Xuva, ra yani Jandiau. Ta tiá ma ñivi tũvi nī cha'a ra ña ku'un na chi'in ndra.

³⁸ Takan kũu ta ora chãa ndra ve'e ma ra vika veñu'u ñivi judíu. Ta ikan ndē'e Jesuu ña ya'a kuvaa ñivi ka'iin ikan, ña kàchaku na. ³⁹ Ta ikan jan kī'vi Jesuu tichi ve'e chi'in ndra kuà'an chi'in ra. Ta te'en nãka'an ndio Jesuu:

—¿Ta naja ya'a kàchaku ndo? Ta ma ñavali ikan tũvi nī chi'an, ti kixinian —kàti Jesuu.

⁴⁰ Ta ma ñivi ikan java chakú ndaani na ña kà'an ra. Va te'en nãka'an tuku Jesuu chi'in ma ñivi, na kee na nuke'e. Tajan kī'vi ndio ra chi'in ma ndi uni ndra chãa chi'in ra, chi'in tatá ña ta ma'á ña nuu kàndian. ⁴¹ Tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ña ta te'en nãka'an ra chi'an:

—ǰTalita kum! —Tu'un i'ya te'en kùuni yi ka'an yi: Chi'un kà'in yo'o, xi'i. ǰNa ndetaun! —kàti ra chi'an.

⁴² Ta ma ora ikani ndēta ña, ta numini kīcha'a ña chàkunuan. Ta yakan ti já uchi uvi kuiya ña. Ta ora ndē'e ma ñivi ña nāndoto ndikoan, ndava yū'vi na. ⁴³ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in na:

—ǰNa kā'an ndo ña jā'i nuu nī'in ñivi! —kàti Jesuu.

Tajan kīcha'a kà'an ndio ra chi'in ma ñivi ikan na ku'va vi ña kachian.

6

Chàa Jesuu ñuu Nazaret

(Mt. 13:53-58; Lc. 4:16-30)

¹ Takan kūu tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra nda ñuu ra.

² Ta ora chāa ndio ma kivi nindeo, tajan kīcha'a Jesuu jàna'a ra tichi veñu'u ñivi judíu. Ta ma ñivi ikan, ti ya'a ndē'e ndaa na Jesuu ora chīni na ña kà'an ra. Yakan va te'en kīcha'a na chīkatu'un ta'an na:

—ǰNdanu kūtu'va ra ña kà'an ra? ǰTa ndanu tāva ra ma ña chīto ra chi'in ma ndatu ra? ³ ǰA yūvi rakan kùu ra se'e Ndiya, ra jàtiñu chi'in vitu, niku? Chīto yo ti yani ra kùu Jandiau, ta Kusé, ta Juda chi'in Simón. Ta juuni i'ya òyo ma ñivi ta'an ra ndia. —Takan kàti na ña nātu'un ta'an na.

Yakan va nī jachi'in na ña kà'an Jesuu. ⁴ Ta te'en nāka'an ndiko Jesuu chi'in na:

—Taku ra kà'an kuenda Ndioo nda ni kùuni jaka'nu na ra, va juuni ma ñuu nuu chā'nu ra,

tüvi yo kùuni nde'e ra, ni ma ñivi ra ndia —kàti Jesuu.

⁵ Yakan va nī kuu ja'a Jesuu kua'a' tiñu ndatu ikan, ti ya'a xaani na ndè'e na ra. Ma ña jã'a ra, kūu ña jundii ra nda'a' ra chata tia ma ndian ku'vi, ta ndā'a na jà'a yi. ⁶ Takan kūu ta ya'a nàkanini ra ña tüvi chìnuni ma ñivi ñuu ra ña jà'a ra. Ta ikan jan kēe ndio ra kuàjana'a ra ñuu iyo yatini ma ikan.

Tàchi Jesuu ndra jàkua'a chi'in ra, na kukat-itu'un ndra tu'un va'a Ndioo (Mt. 10:5-15; Lc. 9:1-6)

Takan kūu ta Jesuu chākunuu ndio ra jàna'a ra nuu iyo ñuu kuati iyo yatini. ⁷ Ta ikan jan kāna ndio Jesuu ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra. Ti ni tachi ra ndra kuenda uvi ndra, ti ni ku'va ra ndatu ra nuu ndra. Ta ni tachi ra ndra ña kujanda'a ndra ñivi ndiso tati xaan. ⁸ Va ji'na te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Tüvi kunaa ndo nī'in nakuyi tichi iti' kuà'an ndo, ni yunu, ni xita', ni xu'un'. Kūu kunaa ndo, va iin yutun vatuni, ⁹ ta kundii cha'a ndo ndichan ni. Ta juuni na kūu ku'un toto ndo ja'ma ndia. ¹⁰ Ta ora kì'vi ndo ve'e iin ñivi, na koo ndo ma ikan nda kati keta ora ku'un ndo inga ñuu. ¹¹ Vatu chaa ndo ve'e iin ñivi, ta tüvi jàchi'in na ma ña kà'an ndo, ta tüvi taso'o na yi, tiá va'a tu numini kee ndo ma ñuu ikan, ta ku'un ndo inga ñuu. Ta na jakisi ndo yuyaka ka'iin ndichan ndo, ikan nakoto na, ti töve ni ni'i na ñamani Ndioo, ti töve nī jachi'in na ma tu'un Ndioo ña kàtitu'un ndo nuu na. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

12 Takan kūu tajan kēe ndio ndra jàkua'a chi'in Jesuu kàcha'an ndra ña kuàkatitu'un ndra nuu ma ñivi na ndikoni'i ndiko na chi'in ma Racha'nu Ndioo. ¹³ Ta juuni tāva ndra kua'a' tati xaan ndiso ñivi. Ta chi'in cete jā'íi ndra xini ma ndian ku'vi, ta ndōva'a na.

Nuu chi'í Xuva ra jàkunduta
(Mt. 14:1-12; Lc. 9:7-9)

14 Takan kūu tajan chīto ndio ma Rey Herode ña jà'a Jesuu. Ta ndisaa ña jà'a ra chītakuati ndio yi ma ñuu ikan. Yakan va te'en nāka'an ndio Rey Herode:

—¡Ndicha kuii ña rakan kùu Xuva Tita! Ta nāndoto ndiko ra tañu ñivi ndí. Yakan jànda'a kua'a' ñivi chi'in ndatu ra. —Takan kàti ma Rey Herode.

¹⁵ Ta ìyo inga tuku ndian kà'an te'en:

—¡Rakan kùu Elía, ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo taji'na! —kàti na.

Ta ìyo inga ndian kà'an te'en:

—¡Rakan kùu ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, takua kà'an ndra chīyo taji'na!

¹⁶ Yakan va ora chīni Rey Herode ña kà'an na takan, ta te'en kīcha'a kà'an ra:

—¡Ndicha kuii ña rakan kùu Xuva, ña tāchi ña chāka'nda ndra xini ra! ¡Va vitin juu ra kùu ra ña nāndoto ndiko ra! —Takan kàti Rey Herode.

¹⁷ Ti cha'a' ña nàni Herodías tī'i ma Rey Herode Xuva Tita tichi vekaa. Takan kūu ta ora cha tī'i ndra ra tichi vekaa, tajan chū'ni ndio ndra ra chi'in kadena. Ta ma ña nàni Herodías juuan chūndaka ra nàni Lipe niku,

ra yani Rey Herode. Ta vitin cha sū'u Rey Herode ña nuu ra yani ra, ta tānda'a ndiko ra chi'an. ¹⁸ Ti te'en kā'an Xuva chi'in Herode ora takā'an ti'i ra ra tichi vekaa:

—In kuati kùu yi tu ndakaun ñasi'i ma ra yaniun. —Takan kàti Xuva.

¹⁹ Yakan va cha'a' yakan kùu yi, ña xaani Herodías ndè'an Xuva. Yakan va kùunian ka'nian ra. Va nī kuu yi. ²⁰ Ti Rey Herode yū'vi ra nde'e ra Xuva, ti chito ra ti iin ra ndaa ta va'a kùu ra nuu Ndioo. Yakan va kùmi va'a Herode ma Xuva, ti koto ki'vi Herodías nuu indii ra, ta ka'nian ra. Yakan va ora kàtitu'un Xuva ma tu'un Ndioo nuu Rey Herode, chàta'ani ra ma ña kà'an yi, va tüvi jàchi'in ra yi. ²¹ Takan kùu ta chāa iin kivi ña ndè'e ndio ma Herodías naja kua ja'a ña, ña ni ka'nian Xuva. Ti ma kivi ikan kùu yi ña chīnu Rey Herode kuiya ra. Tajan jā'a ndio ra iin viko ka'nu. Tajan jāinviataa ra tandi'i ndra vetiñu iyo ñuu ra, chi'in ndra capitán chà'nda tiñu nuu jandaru, ta inga ndra cha'nu iyo ñu'u' Galilea ndia. ²² Takan kùu ña kī'vi ña se'e Herodías nuu ja'a ndra viko. Ta kīcha'a ña tàcha'a ña nde'e ndra. Ta ma Rey Herode chi'in ndra ka'iin chi'in ra nduva'a kuii chàta'ani ndra kua tàcha'a ña. Ta te'en kīcha'a kà'an ndio Rey Herode chi'an:

—Ku'vai tu'un nuun, ña na ndakaun nayi kùuni maun nui, ta ku'vai yi nuun —kàti ra.

²³ Takan kùu ta nda uvi cha'a' chā'a tuku ra tu'un nuan ña na ndakan ña nayi kùuni maa ña nuu ra, vaji java ma ñu'u' ñuu nuu chà'nda ra tiñu, ku'va ra yi nuan, kàti ra. ²⁴ Va yakan tüvi nī ka'an ña ma ña kā'an ra chi'an. Takan

kūu tajan kēan ch̀andakatu'an nuu ma'á ña. Ta te'en nāka'an ña nuu ma ma'á ña:

—¿Nayi ndakai nuu ra vitin?, k̀uuniun, yo'o ma'á —k̀atian.

Ta te'en nāka'an ndio ma ma'á ña chi'an:

—¡Na ndakaun xini Xuva ra j̀akunduta nuu ra! —k̀atian.

²⁵ Tajan numini kēan kuà'an ña nuu ǹandi Rey Herode. Ta te'en k̀icha'a k̀a'an ña chi'in ra:

—K̀uunì ña ni vitini ku'vaun xini Xuva ra j̀akunduta iin tichi ko'o nui —k̀atian chi'in ra.

²⁶ Ta ora ch̀ini ra ña k̀a'an ña takan, nduva'a kuii nda'vi k̀uuni ra. Va tava cha ch̀ini ma ndra ka'iin xiin ra ña ch̀a'a ra tu'un nuan, yakan va iyo yi ña ja'a ra ma ña ch̀ikan ña nuu ra. ²⁷ Yakan va t̀achi ndio ra iin janderu ña kuka'nda ra sukun Xuva nuu indii ra tichi vekaa. ²⁸ Takan kūu tajan kēe ndio ma janderu kuà'an ra nuu indii Xuva vekaa. Ta ora ch̀aa ndio ra nuu indii ra, ta ch̀a'nda ra sukun ra chi'in machiti. Tajan ch̀andaka ndio ra yi iin nuu ko'o nuu ña tivaa ikan. Ta yakan ch̀andaka ña yi nuu ma'á ña.

²⁹ Takan kūu ta ora ch̀ito ma ndra j̀akua'a chi'in Xuva ña ch̀í ra, tajan ch̀aki'in ndra ma ñunda'yu ra. Ta ch̀akuchi ndra yi. Takan t̀a'an Xuva ra j̀akunduta.

*Jesuu ch̀a'a ra ña kachi u'un mii ñivi
(Mt. 14:13-21; Lc. 9:10-17; Jn. 6:1-14)*

³⁰ Takan kūu ta ora ỳa'a ña kūu takan, tajan k̀uti'vi ma ndra tatun Jesuu chi'in ra. Ta k̀atitu'un ndra nuu ra ndisaa ña j̀a'a ndra, ta ña

jāna'a ndra nuu ra ndia. ³¹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¡Na'a ndo! ¡Nako'o iin nuu taxiin nuu tüvi ñivi! Ta ikan nindeo ita'vi —kàti Jesuu chi'in ndra.

Takan kàti Jesuu chi'in ndra, ti nduva'a kuii chàkoyo kua'a' ñivi nuu ndaa ra chi'in ndra tatun ra, ña nī kuyati ra kachi ra chi'in ndra jà'a na. ³² Yakan va kēe ndio Jesuu kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha iin nuu tàxiin. ³³ Va tava kua'a' na ndē'e na nuu kuà'an ndra. Ta nàkoto na ti Jesuu kùu ra ña kuà'an ra chi'in ndra tatun ra tichi lancha. Tajan ndisaa ndio ma ñivi kandakunu na kuà'an na nuu ni chaa ndra. Ta ji'na ga na chāa, tajan chāa ndra.

³⁴ Takan kūu ta ora nūu Jesuu ma lancha, ta ndē'e ra ña ka'iin kua'a' ñivi. Ta kūnda'vini ra na, ti ka'iin na takua ka'iin iin mvechala ña tüvi chito'o. Tajan kīcha'a jàna'a ra kua'a' tu'un Ndioo nuu na. ³⁵ Ta ora cha kua ini, tajan chāa ndio ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra. Ta te'en nāka'an ndra chi'in ra:

—Cha ini kùu yi vitin. Ta i'ya ti iin nuu tàxiin kùu yi. ³⁶ Yakan va, ¿a va'a tu jandutáun ma ñivi, ta na ku'un na nuu nì'i na jàta na ña kachi na? —Takan kàti ndra jàkua'a chi'in ra nuu ra.

³⁷ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Maa ndo na ku'va ndo ña kachi na! —kàti Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndra nuu ra:

—¿Ta naja ja'a ndi, ta ni'i ndi xu'un' ña jata ndi ma paan, tu tüvi yi? —kàti ndra.

³⁸ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—jKuànde'e ndo, nde'o naja ta'an paan ìyo nuu ndo! —kàti Jesuu.

Ta ora chānde'e ndio ndra nuu ka'iin yi, ta te'en nāka'an ndra chi'in Jesuu:

—U'un paan, ta uvini tiaka' indii —kàti ndra.

³⁹ Takan kūu tajan tāchi Jesuu ma ndra jākua'a chi'in ra na ka'an ndra chi'in na, na kuiin ta tia ta tia na nuu ita yuta' ikan. ⁴⁰ Tajan chākuiin na kuenda iin cientu ta kuenda uvi xiko uchi na. ⁴¹ Ta ikan jan kī'in ndio Jesuu ma ndi u'un paan ta ndi uvi ta'an tiaka'. Tajan ndē'e ra iti' andivi, ta te'en kà'an ra chi'in Ndioo:

—Ta'vindioun Ndioo. Ti chā'un ma paan ta tiaka' nuu ndi —kàti Jesuu.

Tajan jākuati ra ma paan chi'in tiaka'. Ta chā'a ra yi nuu ma ndra jākua'a chi'in ra na nata'vi ndra yi nuu na. ⁴² Takan kūu ta chāchi ndisaa na nda kati chitu va'a tichi na. ⁴³ Ta uchi uvi ga tuka kùu yi ña chàkoso yi ora chīnu chàchi na. ⁴⁴ Yakan va ma ndra chā'a Jesuu ña chàchi, u'un mii ta'an ndra kùu ndra.

Chika Jesuu nuu takuii
(Mt. 14:22-27; Jn. 6:15-21)

⁴⁵ Takan kūu ta ora yā'a ña kūu takan, tajan tāchi ndio Jesuu ma ndra jākua'a chi'in ra, na ndaa ndra tichi lancha. Ta ji'na ndra na keta chiyo ndra ñuu Betsaida. Ta rakan, juuni yanga ndōo ga ra kà'an ra chi'in ñivi ña ni ku'un ra. ⁴⁶ Ta ora cha ndī'i na ndùta, tajan ndāa ndio Jesuu iin yuku ña kuàka'an ra chi'in Ndioo. ⁴⁷ Takan kūu ta ora cha kuna'a, ma lancha ikan cha kēta run nda java lakuna chi'in

ndra. Ta Jesuu ti juuni ndaa ra yu'u lakuna nuu ndākoo ndra ra. ⁴⁸ Ikan ndaa Jesuu ora ndē'e ra ña nduva'a kuii cha chitatu ndra ña jàkunu ndra run chi'in yutun xa'nda nuu. Ti vaji ni'i jà'a ndra ña nakunu run, va töve chika nda'a' ndra ti ya'a ni'i chàkin ma tati. Yakan va iyoyi a kaa uni na'ani ora kēe Jesuu ña chika ra kuà'an ra nuu takuii iti' kuà'an ndra. ⁴⁹ Takan kuu ta ora ndē'e ndra ña chika Jesuu vachi ra nuu takuii xiin lancha ndra, ta kuuuni ndra ña iin ni'na kuu yi ña chika yi vachi yi niku. Ta iin kuvaani ndra ña nduva'a kuii yū'vi ndra. ⁵⁰ Vati tandi'i ndra ndē'e ndra yi, yakan va yū'vi ndra. Ta ikan te'en naka'an ndio Jesuu chi'in ndra:

—¡Na yū'vi ndo!, ti mai kù. —Takan kati Jesuu chi'in ndra.

⁵¹ Ta ikan jan jāyatin ndio ra ra nuu ka'iin ndra tichi lancha. Tajan ndāa ndio ra tichi run. Ta ma ora ikani kūtaxin ma tati ña chàkin yi. Ta ndrakan ndava kuà'an anima ndra ña jā'a yi takan ora chāa Jesuu. ⁵² Vati takā'an kuu kutunini ndra ma ndatu jā'a Jesuu chi'in paan. Ta ni takā'an nakoto va'a ndra nda chi'in ndatu kuu yi ña jā'a ra yi.

*Jànda'a Jesuu ñivi ku'vi iyoyi ñuu Genesaret
(Mt. 14:34-36)*

⁵³ Takan kuu ta ora cha kēta chiyo ndio ndra ma ñu'u' Genesaret. Ta ikan chū'ni ndio ndra ma lancha ndra yu'u lakuna. ⁵⁴ Ta ikan jan nūu ndio ndra run. Ta numini nākoto ma ñivi ra, ti Jesuu kuu ra. ⁵⁵ Takan kuu ta ora ndē'e ndio ma ñivi ña chāa ndio Jesuu ikan, ta numini kàtitu'un na nuu tandi'i ma ñivi iyoyi

ñu'u' ikan. Tajan kīcha'a ndio na ch̀andaka na ndian ku'vi chi'in ti'va nuu ch̀ito na nuu ndaa Jesuu. ⁵⁶ Yakan va nda nikuuni nuu ch̀a'an Jesuu, a ñuu kuati a ñuu na'nu a tichi ku'u, ikan j̀atu'va na ma ndian ku'vi yu'u kai a nuya'vi nuu ch̀akunuu ra. Ta ch̀ikan na ñamani nuu Jesuu na ku'va ra ke'e ma ndian ku'vi, jin tu ja'mani ra. Ta ndisaa ma ndian kē'e ja'ma ra, nd̀a'a na j̀a'a ndatu ra.

7

*K̀atitu'un Jesuu nda ña k̀uu ma ña j̀andokini
ma ñivi
(Mt. 15:1-20)*

¹ Iti' ñuu Jerusalén kīchi ndra fariseu chi'in ndra j̀akua'a tutu Ndioo. Ta ikan jan j̀akuyatin ndio ndra ndra nuu ndaa Jesuu. ² Ta ndrakan ora ndē'e ndra ña j̀a'a ndra j̀akua'a chi'in Jesuu ña k̀achachi ndra, va tūvi ǹakata ji'na ndra nda'a' ndra. Yakan va k̀a'an ndra chata ndra j̀akua'a chi'in Jesuu, ti tūvi ndoo nda'a' ndra takua iyo ma costumbre ñivi judíu. ³ Ti ndian fariseu chi'in ndian judíu, j̀a'a na ma ña j̀a'a ma ndian chīyo taji'na. Ta ndiakan ti tūvi kuu kachi na tu takā'an ndoo nda'a' na. ⁴ Ta ora kichaa na ña ch̀a'an na nuya'vi, na k̀uu kachi na, tu takā'an nakata na nda'a' na ndia. Ta juuni iyo inga costumbre ña j̀a'a na ndia, takua j̀a'a na, ña ǹakata na yachin, kasitu, kisi, chi'in yuvi. ⁵ Yakan va te'en kīcha'a ch̀ikatu'un ndra fariseu chi'in inga ndra j̀akua'a tutu Ndioo nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi jà'a ndra jàkua'a chi'un ma costumbre jà'a ndian chíyo taji'na? Ña tüvi nàkata ji'na ndra nda'a' ndra ta kachi ndra —kàti ndra nuu Jesuu.

⁶ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Ña ndicha kùu ña kã'an ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo nani Isaía kuenda ndo. Ti tüvi jà'a ndo ma ña kà'an ndo. Ta Isaía ti te'en kã'an ra, niku:

Ma ñivi jàka'nu Ndioo jàka'nu na ra chi'in tu'un kà'ani na,
va tüvi jàka'nu na ra chi'in anima na.

⁷ Ta tüvi nda kuenda kùu yi ña jàka'nu na Ndioo.

Ti ma tu'un ña jàka'nu na Ndioo, tu'un kà'an ñivini kùu yi.

Ta ma ñivi ikan kà'an na, ti tu'un Ndioo kùu yi. Takan kã'an ra Isaía chíyo taji'na. ⁸ Ti ndyo'o, ndàkoo ndo ma ña kà'an Ndioo ña jà'a ndo, ta jà'a ndo ma tu'un jàna'a ñivini.

⁹ Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu nuu ndra ndia:

—Ya'a ga chìnuni ndo ma costumbre ña jà'a juuni maa ndo. Va ma tu'un Ndioo töve jàchi'in ndo yi, ¹⁰ ti te'en kàti Moisés taji'na: “¡Na jaka'nu ma tatáun chi'in ma'un!” “Tatu kanduva'un tatáun, a ma'un, ta ka'ndaun kuenda ña kuviun jà'a inga ñivi”, kàti Moisés. ¹¹ Va ndyo'o ti te'en kà'an ndo: “Na vã'a tu iin ra'ii küuni ra tindee ra tatá ra chi'in ma'á ra.” Ta rakan ti te'en kà'an ra nuu vi: “¡Na kùu ga tindei ndo! Ti cha tãva siin ndisaa ña iyó nui ña ni sokói yi nuu Ndioo.” Takan kàti ra nuu

tatá ra chi'in ma'á ra. ¹² Ta juuni kà'an ndo, ti yo kà'an te'en vitin, tüva òyoni na tindee na tatá na chi'in ma'á na. Takan kùuni ndo. ¹³ Va yu'u kà'in chi'in ndo, ti kua ikan jà'a ndo ña jàchiyo ndo tu'un Ndioo. Ti kùuni ndo ja'a ndo ma costumbre maa ndo. Ta juuni ma yakan jàya'a ndo yi nda nuu ñivi ndo ndia. Ta juuni òyo inga tuku ña jà'a ndo ndia. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra fariseu ta ndra jàkua'a tutu Ndioo.

¹⁴ Takan kùu tajan kàna tuku Jesuu ñivi nuu ndaa ra. Ta te'en nàka'an ra chi'in na:

—;Taso'o va'a ndisaa ndo ña ni ka'in chi'in ndo! ;Ta na kutunini ndo yi ndia! ¹⁵ Nī'iin ña chàchi ñivi tüvi jàkini yi anima na chi'in chinituni na. Va ña kèe chinituni na kùu ma ña jàkini na. ¹⁶ ;Yakan va tuva òyo chinituni ndo na kuni ndo! —kàti Jesuu.

¹⁷ Takan kùu ta ora chīnu kà'an Jesuu takan, ta kēe ndio ra kuà'an ra nuu òyo ve'e ña kīndoo ra. Tajan kī'vi ra ma tichi ve'e chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Tajan te'en kīcha'a ndio ndra chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Nayi kùuni ma ña jàna'un nuu ma ñivi kà'an yi? —kàti ndra.

¹⁸ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿A juuni ya'a ndava xini ndo ña tüvi kù-tunini ndo ña kà'in? ¿A tüvi ch̀to ndo, ti ndisaa ña chàchi ñivi tüvi jàkini yi chinituni na? ¹⁹ Ti tüvi chàa yi nda chinituni na. Chàa yi va nda nuu chitini na. Tajan tàva na yi ora chàti na —kàti ra.

Yakan va chi'in tu'un i'ya kùuni ra ka'an ra, ña ndisaa ma ña chàchio, va'a yi. ²⁰ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:

—Ndicha ti ña jàkini chinituni na, va kùu yi ma ña kèe chinituni na. ²¹ Ti tichi chinituni na kèe ma ña kini chàhini na. Ti kùuni na ki'vi na chi'in ñivi ña'a' takā'an tanda'a. Ta juuni chi'in chinituni na, kùuni na su'u na, ta kùuni na ka'ni na ñivi. ²² Ta juuni kùuni na ki'vi na chi'in iin ña'a cha ìyo ii, ta ña'a chi'in ra'ii cha ìyo ñasi'i ndia. Ta ya'a kùuni na kukuika na. Ta kùuni na jati'ini na, ta kùuni na janda'viña'a na, ta chàta'ani na ja'a na kuati nuu nde'e tandi'i ñivi. Ta ndiakan, na tüva jaña na ña jà'a na yi. Ta xaani na ndè'e na inga ñivi cha'a' ña ìyo nuu na. Tajan kà'an ndio na chata ñivi. Ta jàka'nu na juuni maa na. Ta jà'a na ma ña kùuni maa na jà'a na. ²³ Ndisaa yakan ña kini kèe chinituni na kùu yi. Ta yakan kùu yi ña jàkinini yi anima na.

In ña kichi inga ñuu chìnunian tu'un Jesuu (Mt. 15:21-28)

²⁴ Takan kùu ta ora chīnu kà'an Jesuu takan, tajan kèe ndio ra kuà'an ra iti' ñuu Tiro ta Sidón. Ta ora chāa ra ñuu ikan, tajan kī'vi ra iin tichi ve'e. Ti kùuni ra ña koto nī'iin na ña chāa ra. Va nī kuu kundii xe'e ra, ²⁵⁻²⁶ ti numini chito iin ña'a kichi iti' ñu'u' Sirofenicia ña cha chāa Jesuu. Ta yakan ti yūvi ña judiu kuan. Ta ìyo iin ña se'an ña ndiso tati xaan kindoo ve'an. Yakan va, ma'á yakan chà'an ña nuu indii Jesuu. Ta chūnandi chitian nuu ra. Ta kīcha'a chikan ña ñamani nuu Jesuu na tava

ra tati xaan ndiso ñase'an kìndoo ve'an. ²⁷ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu ña jàkuuni ra kà'an ra nuan:

—Ji'na kuatun, na tindee ji'nai ñivi se'e Ndioo ìyo ñuu Israel! Ti na kuu namaa yo ña chàchi na nuu na, ta ku'va yo yi kachi ina. —Takan kàti Jesuu ti yüvi ñivi ñuu Israel kùan.

²⁸ Ta te'en nāka'an ña chi'in ra:

—Ndicha ña kà'un yo'o Racha'nu, va nda ma ina chàchi ri che'e chità xuu mesa jà'a ma ndiakwati —kàtian.

²⁹ Ta ora chīnu kà'an ña takan, ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'an:

—Ya'a va'a nāka'un. Cha kuu ku'un ve'un, ti cha kēe tati xaan ndiso ma ña se'un. —Takan kàti Jesuu chi'an.

Tajan kēe ndioan kuà'an ña ve'an. ³⁰ Takan kuu ta ora chāa ña ve'an, ta ikan nāta'an ña ñase'an, ña kàndian nuu chito, ña cha kēe ma tati xaan kuñuan.

Jesuu jànda'a ra iin ra ñi'i ta so'o

³¹ Takan kuu tajan kēe ndiko Jesuu ma ñuu Tiro. Ta ikan yā'a ra ñuu Sidón. Ta juuni yā'a ra kua'a' ñuu kuati ìyo ñu'u' Decápolis. Ta ikan jan chāa ndio ra ma lakuna nàni Galilea.

³² Takan kuu ta ora chāa ra yu'u lakuna ikan, ta chāndaka na iin ra so'o ta ñi'i nuu ndaa Jesuu. Tajan chīkan na iin ñamani nuu Jesuu na janani ra nda'a' ra chata ma ra so'o, ikan na nda'a' ra. ³³ Tajan tīin Jesuu nda'a' ra, ta kuà'an ra chi'in ra iin nuu tüvi nde'e ñivi. Ta ikan tī'i ra xini nda'a' ra tichi so'o ma ra so'o. Tajan tīvisii Jesuu xini nda'a' ra ta jānani ra yi nuu yaa ma ra so'o. ³⁴ Tajan ndē'e Jesuu iti' andivi.

Ta tāxini ra. Ta te'en nāka'an ra chi'in ma ra so'o:

—ǝEfata! —ña kùuni yi kà'an yi: ǝNa nuna yi!, chi'in tu'un kà'an Jesuu.

³⁵ Takan kūu ta juuni ora ikani, nūna so'o ma raso'o. Ta ndā'a yaa ra ndia. Ta kùu naka'an ra. ³⁶ Ta te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ñivi ikan:

—ǝNa kātitu'un ndo ña jā'i nuu inga ñivi! —kàti ra.

Va ma ñivi ikan, ti tüvi nī jachi'in na ña kà'an ra. Ti vi'a kātitu'un na ña jā'a ra nuu inga ñivi.

³⁷ Takan kūu ta ndava yū'vi maania na ña jà'a ra takan. Ta te'en kīcha'a na kà'an na:

—Ndisaa ña jà'a ra'ya, va'a yi. Ti nda ndian so'o chini jà'a ra, ta nda ndian ñi'i, kùu naka'an na jà'a ra —kàti na.

8

Jesuu chà'a ra ña chàchi kumi mii ñivi (Mt. 15:32-39)

¹ Takan kūu ta inga kivi kūti'vi kua'a' tuku ñivi. Ta tūkuia nda'a na ña kachi na. Ta yakan va kāna Jesuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in ndra:

² —Ndava u'vi animai kùuni ña nde'i ñivi i'ya, ti cha kēta uni kivi ìyo na chi'in. Ta vitin tüva ña kachi na. ³ Tatu tachì na ña na ku'un na ve'e na, ña kua takā'an kachi na, kunaa na tichi iti', najaka. Ti ìyo ñivi kīchi chika. —Takan kàti Jesuu.

⁴ Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra te'en nāka'an ndra:

—¿Naja kua ja'a yo ta kùu ni'o ña kachi na iin nuu taxiin tüvi ñivi? —kàti ndra.

⁵ Ta te'en kīcha'a ch̀ikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—¿Naja paan nda'a ndo?

—¡Uchani yi! —kàti ndra.

⁶ Tajan kīcha'a nàka'an Jesuu:

—¡Na ka'an ndo chi'in na na kunandi na nuu ñu'u'!

Tajan kī'in ndio ra ndi ucha ta'an ma paan. Ta kā'an ra chi'in Ndioo chi'in yi na ja'íí ra yi. Tajan chā'nda java ra ndisaa yi. Tajan chā'a ra yi nuu ndra jàkua'a chi'in ra na ku'va ndra yi kachi ñivi. ⁷ Ta juuni ndā'a ndra uvi uni tia tiaka' ndia. Ta juuni kī'in Jesuu ndri, ta kà'an ra chi'in Ndioo na ja'íí ra ndri. Tajan chā'a ra ndri nuu ndra jàkua'a chi'in ra na nata'vi ndra ndri nuu ma ñivi. ⁸ Takan kūu ta ma ñivi ikan chāchi na nda kati chitu va'a tichi na. Ta jākutua na ucha ga tuka chi'in ña chàkoso. ⁹ Yakan va ma ndian chāchi cha yatin kumi mii ta'an ñivi kùu na. Tajan tāchi ndio Jesuu na, na ku'un na ve'e na. ¹⁰ Takan kūu tajan ndāa ndio Jesuu tichi lancha chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ña kàcha'an ndra iti' ñu'u' Dalmanuta.

*Ndra fariseu ch̀ikan ndra nuu Jesuu na ja'a ra iin ndatu nuu ndra
(Mt. 16:1-4; Lc. 12:54-56)*

¹¹ Takan kūu tajan chāa ndra fariseu nuu ndaa Jesuu. Ta kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra chi'in ra, nde'o tu takan kùu ni'i ndra kua tisokuati ndra ra. Yakan va ch̀ikan ndra na ja'a Jesuu iin ndatu nuu ndra, nde'o tu ndicha ña

vàchi ra kuenda Ndioo. ¹² Takan kũu ta ora kã'an ndra takan tajan tàxiin kīndoo Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—¿Naja chìkan ma ñivi ìyo vitin ña jà'i iin ndatu, na nde'e na? Va yu'u kà'in ña nĩ'iin cha'a' tüvi ni nde'e na nĩ'iin ndatu —kàti Jesuu.

¹³ Takan kũu tajan ndākoo Jesuu ma ñivi ikan yu'u lakuna, ta ndāa ra tichi lancha chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ña kuà'an ndra inga chiyo lakuna.

Kàti Jesuu ti ma tu'un jàna'a fariseu kùu yi takua kùu ma yuchan iya (Mt. 16:5-12)

¹⁴ Takan kũu ta ora cha kãcha'an ndra inga chiyo lakuna, ta nāani ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu kũnda'a ndra ña kachi ndra. Ta uvanuu ni ma paan indii tichi lancha. ¹⁵ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¡Ja'a va'a ndo kuenda ma yuchan iya ndra fariseu, ta yuchan iya Herode ndia! —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁶ Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra nàtu'un ta'an ndra, ti tüvi naa ndra tiá paan. ¹⁷ Takan kũu ta numini nakũuni Jesuu ña nàtu'un ndra. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—¿Ta naja kà'an ndo ña tüvi nàa ndo paan? ¿A takà'an kuii kutunini ndo ña tüvi chà'a ndo kuenda? ¿A ya'a ndasii chinituni ndo ña kà'an ndo takan? ¹⁸ Ndicha kuii ti ìyo tinuu ndo. Va tüvi ndè'e ndo ña kũu. Ta juuni ìyo so'o ndo, va tüvi chini va'a ndo. ¿A tüvi chàku'uni ndo?

¹⁹ Ora nāta'vi u'un ta'ani paan kuenda u'un mii

ñivi, ¿ta naja ta'an tuka chitu chàkoso ndāki'in ndo? —kàti Jesuu.

Ta te'en nāka'an ndra:

—Uchi uvi ta'an yi.

²⁰ —Ta ora nāta'vì ucha ta'an paan kuenda kumi mii ñivi, ¿ta naja ta'an tuka chitu chàkoso ndāki'in ndo?

Ta te'en nāka'an ndra:

—Ucha ta'an yi.

²¹ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ndra:

—¿Ta naja takā'an kutunini ndo ña Ndioo tāchi yu'u? Ti ma tu'un kātitu'in nuu ndo töve kùuni yi ka'an yi cha'a' paan ña chàcho. —Takan kàti Jesuu chi'in ndra.

Jànda'a Jesuu iin ra kuaá ñuu Betsaida

²² Takan kūu tajan chāa ndio ndra ma ñuu Betsaida. Ta ikan ndàka na iin ra kuaá. Chāa na nuu ndaa Jesuu na janda'a ra ra. ²³ Takan kūu tajan tiin ndio Jesuu nda'a' ma ra kuaá, ta ndàka ra ra kuà'an ra nda yu'u ñuu. Ta ikan jātii Jesuu tinuu ma ra kuaá chi'in takuii yu'u ra. Ta jùndii Jesuu nda'a' ra chata tinuu ra. Ta chīkatu'un ra nuu ra tu kùu nde'e ra iin nakuyi.

²⁴ Ta kīcha'a kà'an ma ra kuaá te'en:

—Ndè'i, ña ma ñivi kàa na takua kàa iin yutun kàndani —kàti ra.

²⁵ Yakan va ma Jesuu jùndii ndiko ra nda'a' ra chata tinuu ma ra kuaá. Tajan nānde'e kachin va'a ndio ra. Takan kūu ña ndā'a ma tinuu ra, ña kùu nde'e kachin va'a ra ndisaa nakuyi.

²⁶ Yakan va ora chīnu jànda'a Jesuu ra, tajan tāchi ndio ra ra, na ku'un ra ve'e ra. Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ra:

—ǝNa kichi gaun ma ñuu i'ya! —kàti Jesuu chi'in ra.

Kàtitu'un kachin Petu', ti Jesuu kùu ra Cristu

(Mt. 16:13-20; Lc. 9:18-21)

²⁷ Takan kùu ta ora chīnu jà'a Jesuu ña'a, ta kuà'an ra chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra iti' ndu'va ña ìyo yu'u ñuu nàni Cesarea Filipu. Ta tichi iti' kuà'an ndra te'en kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu ndra jàkua'a chi'in ra:

—ǝNdyo'o xaa! ǝNda ra kùu yu'u, kàti ma ñivi?

²⁸ Ta te'en nāka'an ndra:

—Ìyo ñivi kà'an, ti yo'o kùu Xuva ra jàkunda. Ta ìyo inga ndian kà'an, ti kùun ma ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, nàni Elía. Ta inga na kà'an, ti kùun iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo niku —kàti ndra.

²⁹ Tajan te'en kīcha'a chikatu'un tuku Jesuu nuu ndra:

—ǝTa ndyo'o! ǝNda ra kùì?, kùuni ndo —kàti ra.

Tajan te'en nāka'an Petu' nuu Jesuu:

—ǝYo'o kùun ra Cristu, ti nuu yo'o tàva Ndioo tiñun! —Takan kàti Petu' chi'in ra.

³⁰ Tajan te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—ǝNa kà'an ndo ña'a chi'in nī'iin ñivi! —kàti ra.

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kuvi ra

(Mt. 16:21-28; Lc. 9:22-27)

³¹ Takan kùu ta te'en kīcha'a jàna'a Jesuu nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra:

—Yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, kua'a' tundo'o ni nde'i. Ti ma ndian cha'nu chi'in ma ndra sutu, ta ma ndra jākua'a tutu Ndioo, tüvi chìnuni ndra ma ña kà'in. Yakan va yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta ni ka'ni ndra yu'u. Ta tichi uni kivi ni nataku ndikoi. ³² —Te'en kàti kachin va'a Jesuu nuu ma ndra jākua'a chi'in ra.

Takan kūu tajan tāva ni'i siin Petu' Jesuu, ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Jesuu:

—¡Na vā'a' jà'un takan! —kàti Petu' chi'in Jesuu.

³³ Tajan ndīkoni'i Jesuu ndē'e ra tiá ma ndra jākua'a chi'in ra, ta te'en nāka'an xaan ra nuu Petu':

—¡Na jañaun ña kà'un, yo'o Petu'! ¡Ta na kundachiyo ma kui'na jàtiñu chi'un! Ti ma ña chàniniun töve induku yi chi'in ma ña chànini Ndioo. Ti chàniniun takua chànini ma ñivi ìyo ñuñivini. —Takan kàti Jesuu chi'in Petu'.

³⁴ Takan kūu ta numini kāna Jesuu tiá ma ndra jākua'a chi'in ra, chi'in ma ñivi ka'lin chi'in ndra ndia. Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—Tu ìyo iin yo kùuni jakua'a chi'in na jaña na ma ña chànini na jà'a na, ta na ku'un na chatai, ta kuiso na kruu. Yakan va ña'a kùuni yi ka'an yi ña na nde'e na tundo'o takua ni nde'i tundo'o. ³⁵ Ti ma ndian kùuni koo ñuñivi kuenda juuni maa na töve ni kakú na. Va ma ndian kuvi cha'a' ña chìnuni na ma tu'un kà'in, ndiakan kùu ma ndian ni kakú. Ta ni koo na chi'in endeeni. ³⁶ Ta juuni tükuii nda kuenda yi tu iin ra'ii nì'i ra tandi'i ña ìyo ñuñivi, tuva

töve nì'i ra nuu koo ra endeeni chi'in Ndioo. ³⁷ Yakan va nì'iin ma ñivi ìyo ñuñivi i'ya kuu jata na ma kivi ni koo na endeeni. ³⁸ Yakan va tu ìyo ndian kukanuu chatai, ta chata ma tu'un kà'in nuu ma ñivi töve chìnuni, ta ìyo kuati ka'ìin i'ya, nda yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni kukanui ora ni kichaa ndikoi chi'in tati jà'a tiñu nuu Ndioo. Ti ma ora ikan ni tachi tatái yu'u chi'in ndatu ra.

9

¹ Ta juuni te'en nāka'an tuku Jesuu chi'in na:
—Ndicha va'a ña kà'in chi'in ndo, ti ìyo ndian ka'ìin i'ya tüvi ni kuvi na nda kati nde'e ji'na na ña kichaa nuu chà'nda Ndioo tiñu chi'in ndatu ra —kàti Jesuu.

*Ndioo sàma ra kua kàa Jesuu
(Mt. 17:1-13; Lc. 9:28-36)*

² Takan kuu ta ora yā'a iñu kivi, tajan kēe ndio Jesuu kuà'an ra iin yuku sukun. Ta ndàka ra Petu', Jandiau chi'in Xuvani ndia. Ta juuni nuu ma ndra kuà'an chi'in ra jāma kua kàa ra, ³ ti ma ja'ma ñu'u ra, nduva'a kuii kīndoo tacha yi ta kuichin ga yi ña nì'iin ñivi ìyo ñuñivi kuu nakata na yi takua kàa ja'ma Jesuu ikan. ⁴ Ta juuni ndē'e ndra Elía chi'in Moisés ña nātu'un ndra chi'in Jesuu. ⁵ Tajan te'en nāka'an ndio Petu' chi'in Jesuu:

—¡Matru! ¡Ya'a va'a ña ka'ìin yo i'ya!
¡Na ku'un ndi kuja'a ndi uni lomara, iin yi kuendaun ta inga yi kuenda Moisés, ta inga yi kuenda Elía!

⁶ Takan nāka'an Petu', ti ni tüvi ch̀to ra nayi kà'an ra ti ya'a yù'vi ra chi'in nduvi ndra ka'iin chi'in ra ora ndē'e ndra ña kàa Jesuu takan. ⁷ Takan kūu tajan nūu iin viko nu'u. Ta chāsi yi Jesuu. Ta te'en nāka'an iin tati kēe tañu viko ikan:

—Ra'ya kùu se'e mai. ¡Na jachi'in ndo ña kà'an ra! —kàti Ndioo chi'in ndra.

⁸ Ta nunuuni ora ndē'e ndra xiin ndra nī'iin ga ndra tüva ndē'e ndra ndra. Ma'iin nia ma Jesuu ndē'e ndra ña ndaa. ⁹ Takan kūu ta ora nūu ndra ma yuku ikan, tajan kàtitu'un Jesuu nuu ndra ña na kàtitu'un ndra nuu nī'iin ñivi ma ña ndē'e ndra nda kati nataku ma ra Se'e ñivi tachi Ndioo. ¹⁰ Yakan va ndikiva'a xe'eni ndra yi tichi chinitunini ndra, vaji chikatu'un ta'an ndra juuni nuu ma ndra nayi kùuni ma tu'un nàtaku kà'an yi. ¹¹ Takan kūu ta te'en kicha'a ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿Ta naja kà'an ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ña ji'na Elía ni kichi? —kàti ndra.

¹² Ta Jesuu te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ndicha ti Elía ji'na ra ni kichi, ti ni jandova'a ra ndisaa nakuyi. Vati ma tutu Ndioo kàti yi, ti yu'u ra Se'e ñivi ña tachi Ndioo, ni nde'i kua'a' tundo'o. Ta tüvi ni jachi'in na ña ni kà'in. ¹³ Va yu'u kàtitu'in nuu ndo, ti Elía cha kichi ra. Va java jāti'ini na chi'in ra. Ta takan jāchinu ma tutu Ndioo ma ña kà'an yi ña ni kūu niku —kàti Jesuu.

*Jànda'a Jesuu iin rayoko ndiso tati xaan
(Mt. 17:14-21; Lc. 9:37-43)*

14 Takan kūu ta ora chāa ndiko Jesuu chi'in ndra chà'an chi'in ra nuu ndàkoo ra inga ndra jàkua'a chi'in ra, ta ikan nāta'an ndra ndra ña ka'iin locho kua'a' ñivi nuu ka'iin ndra. Ta juuni ka'iin ndra matru jàkua'a tutu Ndioo ndia, ña kànita'an yu'u ndra chi'in ndra jàkua'a chi'in Jesuu. 15 Takan kūu ta ora ndē'e na Jesuu, ta ndisaa na chā'an na chākaña'a na chi'in ra, ti ya'a chisii na ña ndē'e na ra. 16 Ta te'en kīcha'a chikatu'un Jesuu nuu na:

—¿Nda cha'a' kànita'an yu'u ndo chi'in ndra?
—kàti ra.

17 Ta te'en nāka'an iin ma ra ndaa ikan:

—Matru, nda che'e kīchai i'ya, ta ndākai iin rase'i, ti ndiso ra tati xaan. Ta endee kindoo ñi'i ra jà'a yi. 18 Ta nda nikuuni kèta ra ta tiin ma tati xaan ikan ra. Ta jànduva yi ra nuu ñu'u'. Ta endee kèe xikiñu iti' yu'u ra jà'a yi. Ta endee kari'u nu'u ra ta kindoo yutun ra jà'a yi. Yakan va cha chikain ñamani nuu ndra jàkua'a chi'un na tava ndra ma tati xaan ndiso ra. Va juuni kūu ja'a ndra yi —kàti ra.

19 Takan kūu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—Ndyo'o ñivi tüvi chìnuni. ¿A ndisaa tiempu koi chi'in ndo?, kùuni ndo. ¿Ta naja ga tiempu kùndei ndo tiá, ña tükuii chini ndo ña kà'in? ¿Na kichi ndaka ndo ma ra ku'vi nui i'ya! —kàti ra.

20 Tajan chāndaka ndio ma tatá ra ra nuu ndaa Jesuu. Ta ora ndē'e tati xaan Jesuu, ta jà'a yi ña nàtiin ndiko ña ch'i i'i ra. Ta ikan jan ndūva ra nuu ñu'u' jà'a yi, ta endee chikotuvi ra. Ta kēe xikiñu yu'u ra jà'a yi.

21 Ta chīkatu'un ndio Jesuu nuu tatá ma rayoko ikan:

—¿Naja tiempu ìyo ña cha kīcha'a yi tìn yi ra?

Ta te'en nāka'an ma tatá ma ra ku'vi:

—Nda ora kùu ra ravali. 22 Ta cha kua'a' cha'a' jānduva ma tati xaan ikan ra nuu ñu'ú, a tichi takuii ña kùuni yi ka'ni yi ra. Yakan va tu kùu ja'un iin ñamani ña na kunda'viniun ndi, ta janda'un ra. —Takan kāti tatá ra chi'in Jesuu.

23 Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ra:

—¿Ta naja kà'un ña tu kùu ja'i yi? Nda ña nikuuni kùu ja'a yo, tuva chìnunio —kàti ra.

24 Takan kūu ta ma tatá ma rayoko ikan kīcha'a ra kà'an ni'i ra:

—Yu'u va cha chìnunì. ¡Na tindeun yu'u, na chinunì tiaga!

25 Ta ora ndē'e Jesuu ña nduva'a kuii chākoyo kua'a' ñivi nuu ka'ìin ndra, ta te'en kīcha'a kà'an xaan ra nuu tati so'o ta ñi'i ndiso ma rayoko ikan:

—Yo'o tati xaan ta so'o, na keun kuñu ra'ya. Ti yu'u kà'an chi'un. ¡Ta na kī'vigaun kuñu ra inga cha'a'! —kàti Jesuu.

26 Takan kūu ta iin nànda'yuni ma tati xaan ikan, ta jā'a yi ña na tiin ndiko ma ña ch'í i' i ra. Tajan kēe ndio yi ra. Ta ndōo ra kàndii ra takua kàndii iin ña ch'í jā'a yi. Yakan va kua'a' ma ñivi kà'an ña ch'í ra. 27 Tajan tīin ndio Jesuu nda'a' ma rayoko ikan. Ta kāni'i ra ra. Tajan ndēta ndio ra chūndaa ra.

28 Takan kūu ta nunuuni kī'vi Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra iin tichi ve'e nuu tüvi

ñivi. Ta te'en kīcha'a chīkatu'un ndio ma ndra jākua'a chi'in ra nuu ra:

—¿Ta ndyu'u, naja nī kuu tava ndi ma tati xaan ikan? —kàti ndra.

²⁹ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra:

—Na kūu ja'a ndo tava ndo tati te'en tu tüvi kà'an ji'na ndo chi'in Ndioo —kàti Jesuu chi'in ndra.

*Kàtitu'un tuku Jesuu naja kua ni kuvi ra
(Mt. 17:22-23; Lc. 9:43-45)*

³⁰ Takan kūu tajan kēe Jesuu kuà'an ra chi'in ndra jākua'a chi'in ra iti' ñu'u' Galilea. Ta tüvi kùuni ra ña koto inga ñivi ma iti' kuà'an ndra, ³¹ ti kùuni ra jana'a ra nuu ma ndra jākua'a chi'in ra. Ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni tiin ñivi yu'u. Ta yu'u ni ku'va na ña ka'ni na. Ta ora keta uni kivi ña chī'i. Ta ni nataku ndikoi —kàti ra.

³² Va töve nī chini va'a ndra ma ña kà'an ra. Ta ya'a ndasii ndra ndakatu'un ndra nuu ma Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu nda ra kùu ma ra ka'nuga
(Mt. 18:1-5; Lc. 9:46-48)*

³³ Chāa ndra ma ñuu Capernaum. Ta ora kī'vi ndra tichi ve'e, ta kīcha'a chīkatu'un Jesuu nuu ndra:

—¿Nayi nātu'un ta'an ndo iti' vāchi ndo? —kàti ra.

³⁴ Va tàxiin kīndoo ndra, ti ndicha ña nātu'un ndra takan ma tichi iti' ña nda ndra kùxini tiá kua ndisaa ndra. Vaji töve nī ka'an ndra ña chīkatu'un ra, va chīto ra nayi nātu'un ta'an

ndra tichi iti'. ³⁵ Tajan chūnandi Jesuu. Ta kāna ra ndi uchi uvi ma ndra jākua'a chi'in ra na kichi ndra nuu ra. Ta kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—Tu ìyo iin yo kùuni kuxini, ndiakan kùu ndian nuu ndi'i nia. Ta juuni ndiakan kùu tindee ta'an na, tandi'i ñivi —kàti ra.

³⁶ Tajan jündii ra iin ravali ma'ñu ndra. Ta jākunandi ra ra nuu si'in ra. Ta nàka'an tuku Jesuu nuu ndra:

³⁷ —Nda yo kì'in kuenda ravali kàa takua kàa ra'ya kuendai, juuni kì'in na yi kuenda yu'u. Ta nda yo kì'in kuenda yu'u, ta yūvi ma'iin ni kì'in na kuenda, ti juuni kì'in na kuenda tatái ra tāchi yu'u.

Ndian tüvi kùuni kuati chi'o juuni tindee na yo

(Mt. 10:42; Lc. 9:49-50)

³⁸ Ta te'en nāka'an Xuva:

—Matru, nda che'e ndē'e ndi iin ra jànda'a ñivi, va kà'an ra chi'in siviun. Ta takan tāva ra tati xaan ndiso ma ñivi. Va tava töve chàkunuu ra chi'in yo, yakan va nī cha'a ndi ña jà'a ra yi —kàti ra.

³⁹ Ta nāka'an Jesuu nuu ndra:

—Na vā'a' jà'a ndo, ña nī cha'a ndo ja'a ra yi, ti nī'iin ndian kùu ja'a iin ndatu kuendai, na kùu ka'an na chatai. ⁴⁰ Ndian tüvi kùuni kuati chi'in yo, juuni na ìyo na ja'a na ñamani nuu yo. ⁴¹ Nda ndian nikuuni ku'va na nuu ndo, vaji iin yachini takuui ko'o ndo, tava chàkuu ndo chi'in, ta ndicha ña kà'in ña ma Ndioo ni ku'va ya'vi na.

*Kàti Jesuu ti iin kuati ka'nu kùu yi tuva
jachiyo yo ñivio iti' kuà'an Jesuu
(Mt. 18:6-9; Lc. 17:1-2)*

⁴² 'Tu iyo iin ndiakuati ña chìnuni ña kà'in, va kēta iin racha'nu nuu na ta jàna'a ra kuati nuu na, ta juuni jà'a ma ndiakuati kuati ndia. Va'a ga tuva jaku'un na ma racha'nu tichi takuii tañu'u chi'in iin yoso ndikun sukun ra, ta takan kuvi ra. ⁴³ Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo nda'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo nda'aniun, ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi, kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu kùu nda'va ñu'ú. ⁴⁴ Ta ndakan kùu nuu töve chì'í tindaku, ta kùu nda'va ñu'ú. ⁴⁵ Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo cha'un, na ka'ndaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo cha'un ña ku'un andivi nuu koo nditoun ndisaa kivi kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' nuu kùu nda'va ñu'ú. ⁴⁶ Ta ndakan kùu nuu töve chì'í tindaku, ta kùu nda'va ñu'ú. ⁴⁷ Tu ja'un kuati chi'in iin chiyo tinuun, na tavaun yi, ikan na kindaa kuati jà'un. Va'a ga chi'in iin chiyo tinuun ki'viun nuu chà'nda Ndioo tiñu, kua chi'in ni nduvi yi ku'un andaya' ⁴⁸ nuu töve chì'í tindaku ta kùu nda'va ñu'ú.

⁴⁹ 'Vati ndisaa yo ni nde'e tundo'o, ti takan kùuni ma Ndioo ña kùva'a yo takua kùva'a ndayu jà'a ñií. ⁵⁰ Va'a ma ñií. Vatu naa ña u'vá yi, ta kùu jàva'a yo yi inga cha'a'. Yakan va na koo va'a ndo chi'in ta'an ndo ta chi'in inga ñivi takua asin ndayu jà'a ñií.

10

*Jàna'a Jesuu ña na vā'a' ndàkoo yo ñasi'o
(Mt. 19:1-12; Lc. 16:18)*

¹ Takan kūu ta kēe Jesuu ñuu Capernaum. Ta kuà'an ra iti' ñu'u' Judea, ña kàndii nda inga chiyo yuta Jordán. Ta ora chāa ra ndakan, ta ikan kīcha'a kùti'vi ndiko kua'a' ñivi. Ta ikan kīcha'a ndiko ra jàna'a ra nuu na kua takani jàna'a ra. ² Ta yakan va ora kīcha'a Jesuu jàna'a ra, ta nunuuni chākoyo ndra fariseu nuu ndaa ra. Ta te'en kīcha'a ndra chikatu'un ndra nuu ra, ti kùuni ndra ki'in ndra ku'va ra:

—¿A va'a ña ndàkoo yo ñasi'o? —kàti ndra.

Te'en chikatu'un ndra nuu ra, ti kùuni ndra tisokuati ndra ra. ³ Ta te'en nāka'an Jesuu nuu ndra:

—¿Naja kua kà'an ma tutu Ndioo tāa Moisés taji'na? —kàti Jesuu nuu ndra.

⁴ Ta te'en nāka'an ndra:

—Aan, va chā'a Moisés ña kuu ndakoo yo ñasi'o tuva jàndova'a ji'na yo iin tutu ña kà'an ña ndàkoo yo ñasi'o —kàti ndra.

⁵ Ta te'en nāka'an tuku Jesuu nuu ndra:

—Takan tāa Moisés, ti ya'a ndava xini ndo.

⁶ Ti ora jātuvì Ndioo ma ñuñivi, juuni jā'a ra ra'ii ta ña'a. ⁷ Yakan va va'ani tuva ndàkoo ra tatá ra chi'in ma'á ra, ta tànda'a ra chi'in ñasi'i ra. ⁸ Ta ni nduvi vi kùu vi iin ñivini. Yakan va yuvi uvi vi kùu vi, ti ni ndo'iin vi ta kùu vi iin ñivini. ⁹ Yakan va na vā'a', ña ndàkoo yo vi tuva cha jàndo'iin Ndioo yo chi'in vi.

¹⁰ Takan kūu ta ora kī'vi ndra tichi iin ve'e, tajan kīcha'a chikatu'un ndra jàkua'a chi'in

Jesuu nuu ra cha'a' ma tu'un nàtu'un ra chi'in ndra. ¹¹ Ta te'en nàka'an Jesuu chi'in ndra:

—Nda ra nikuuni tu ndàkoo ra ñasi'i nunuu ra ta kì'vi ra chi'in inga ña, iin kuati jà'a ra chata ñasi'i nunuu ra. ¹² Ta nda ña'a' nikuuni tu ndàkoan iian ta kì'vian chi'in inga ra, juuni jà'a ña kuati chata ra nunuu chūndaka ña ndia.

Jesuu jà'íí ra ndiakuati

(Mt. 19:13-15; Lc. 18:15-17)

¹³ Takan kūu ta chāndaka na ndiakuati nuu Jesuu, na ke'e ra na. Ora ndē'e ndra jàkua'a chi'in ra ña jà'a na, ta kīcha'a ndra kà'an ndra:

—¡Na jà'a ndo te'en! —kàti ndra chi'in ma ñivi ndà'a ma ndiakuati.

¹⁴ Yakan va ora ndē'e Jesuu ña jà'a ndra, ta kùxaan ra chi'in ndra. Ta kīcha'a kà'an ra nuu ndra jàkua'a chi'in ra te'en:

—¡Ku'va ndyo'o, na kichi ma ndiakuati nui! ¡Ta na kāsì ga ndo iti' vāchi na! Ti ma ñivi ìyo nuu chà'nda Ndioo tiñu indukuni kàa na kua kàa ma ndiakuati. ¹⁵ Ta yu'u kà'in chi'in ndo, ti ma ndiakuati jà'a tiñu chà'nda tatá na nuu na, ta juuni takan ìyo yi ña ku'va yo ka'nda Ndioo tiñu nuu yo —kàti Jesuu chi'in ndra.

¹⁶ Tajan chīso ndio ra ma ndiakuati, ta jā'íí ra xini na chi'in nda'a' ra.

Iin ra kuika kà'an chi'in Jesuu

(Mt. 19:16-30; Lc. 18:18-30)

¹⁷ Takan kūu ta ora ni ku'un tuku Jesuu, ta endee chīnu iin ra'ii chāa ra nuu ra. Ta chūnandi chiti ra nuu kuà'an Jesuu. Ta te'en kīcha'a chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Yo'o matru va'a! ¿Nayi kuu jà'i ta chàì nuu koo nditoy ndisaa kivi? —kàti ra.

¹⁸ Ta te'en nāka'an Jesuu nuu ra:

—¿Ta naja kà'un ña kùì ra va'a, ta uvani ra va'a ìyo? Ta ma ra va'a kùu Ndioo. ¹⁹ ¿A cha chitoun ma tu'un kà'an Ndioo nuu tutu taa Moisés tatiempu? Te'en kà'an yi nuu ma tutu ikan: “¿Na kà'niun ñivi! ¿Na kī'viun chi'in ña'a' yüvi ñasi'un! ¿Na sü'un ndatiñu ñivi! ¿Na kà'un tu'un vata chata ñivi! ¿Na jända'viña'un ñivi! ¿Ta na tiñu'un tatáun chi'in ma'un!” —Takan kàti Jesuu nuu ra.

²⁰ Ta te'en nāka'an tuku ra chi'in Jesuu:

—Matru, cha jà'i tandi'i yi nda ora kùì rayoko —kàti ra.

²¹ Ta ora kà'an ra takan ta kīcha'a ndè'e Jesuu nuu ra, ta nduva'a kuii kùnda'vini ra ra. Ta kīcha'a Jesuu kà'an ra te'en chi'in ra:

—Ìyo iin nakuyi takāaga ja'un. ¿Na ku'un kuxiko ndi'un ndatiñun! ¿Ta ku'vaun ma xu'un' nuu ñivi nda'vi! Takan ìyo yi ña jà'un, ikan koo ña kuikaun andivi. ¿Ta kichiun ta ku'un chatai iti' kuà'in! —Takan kàti ra.

²² Ta ora chīni ra ña kà'an Jesuu, ta nduva'a kuii nda'vi kùuni ra ti kùu ja'a ra yi, ti ya'a kuika ra. Yakan va kuà'an ra. ²³ Tajan kīcha'a Jesuu nànduku nuu ra iti' xiin ra. Ta te'en kīcha'a ra kà'an ra chi'in ndra jàkua'a chi'in ra:

—Ya'a ndetiñu ta kùu ki'vi ndra kuika nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

²⁴ Ta ndava yù'vi ndra jà'a ma tu'un kà'an ra. Yakan va te'en nāka'an ndiko Jesuu chi'in ndra:

—Ndyo'o xaa, ya'a ndetiñu ta kùu chaa yo nuu chà'nda Ndioo tiñu. ²⁵ Chakùu tiá ndetiñu yà'a iin kameyu xe'e iin kutiku, kua iin ra kuika ña chàa ra nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti Jesuu.

²⁶ Takan kùu ta ora chīni tuku ndra ña kà'an Jesuu takan tiaga yù'vi ndra, ta te'en kīcha'a chīkatu'un ta'an ndra:

—¿Tu takan kùu yi, yo kùu kakú tuva takan? —kàti ndra.

²⁷ Ta kīcha'a ndè'e ma Jesuu ndra, ta te'en kīcha'a nāka'an ra:

—Kūu kakú ñivi, jà'a juuni ma na, va Ndioo kùu jakakú ra na. Ti ndisaa nakuyi kùu ja'a ra —kàti ra.

²⁸ Ta te'en kīcha'a nāka'an Petu':

—Va ndyu'u cha ndākoo ndi ndisaa ña iyo nuu ndi. Ta tāndikun ndi chataun —kàti ma Petu'.

²⁹ Ta te'en nāka'an Jesuu:

—Ndichai ña kà'in chi'in ndo. Nda ndian nikuuni tuva ndakoo na tandi'i ndatiñu na jà'i, ña kùuni na ku'un na chatai, ti kùuni na katitu'un na ma tu'un va'a kà'in ña naja jàkakú Ndioo ma ñivi ñuñivi. Titu cha'a' yu'u ndākoo na ve'e na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatá na, se'e na, ta ñu'u' na, ³⁰ ndiakan ni ni'i na kua'a' ga ve'e na, ñivi ta'an na, ma'á na, tatá na, se'e na, ta ñu'u' na ñuñivi i'ya inga cha'a', vaji ya'a ndè'e na tundo'o. Ta ma ñuñivi vāchi ni koo ndito na ndisaa tiempu jà'a Ndioo. ³¹ Ma ñivi yoso nuu vitin ni kakuu iti' chata. Ta ñivi chàkuu iti' chata vitin, ni kakuu iti' nuu.

*Cha'a' uni kàtitu'un tuku Jesuu ña ni kuvi ra
(Mt. 20:17-19; Lc. 18:31-34)*

³² Takan kūu tajan kēe ndio ndra kàcha'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta yoso nuu Jesuu kuà'an ra iti' nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra. Va ma ndrakan ndava yù'vi ndra ña kuà'an ndra iti' chata ra. Ta juuni ndasii ma inga ñivi kuà'an iti' chata ndra ndia. Takan kūu tajan ndē'e Jesuu iti' chata ra, ta kāna ra ma ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra na kee siin ndra chi'in ra, ti kùuni ra katitu'un ra nuu ndra niyi ni ta'an ra. Takan kūu tajan te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

³³ —Cha ch̀ito ndo ti iti' i'ya kùu iti' kuà'an ñuu Jerusalén. Ta yu'u ra kùu Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni ku'va ñivi yu'u nuu ndra chà'nda tiñu nuu sutu chi'in ma ndra kùu matru jàkua'a tutu Ndioo. Ta ndrakan kà'an ndra ña na ka'ni ndra yu'u, ta ni ku'va ndra yu'u nuu ñivi kīchi inga ñuu. ³⁴ Ta ni kuātu'un na yu'u. Ta ni tivi sii na yu'u. Ta ni kani na yu'u chi'in yo'o. Ta ni ka'ni na yu'u ndia. Ta tichi uni kivi nataku ndikoi —kàti Jesuu.

*Jandiau chi'in Xuva ch̀ikan ndra iin ñamani
nuu Jesuu*

(Mt. 20:20-28)

³⁵ Ta jāyatin Jandiau ta Xuva, ndra se'e Zebedeu nuu Jesuu. Ta kīcha'a kà'an ndra nuu ra:

—Matru, kùuni ndi ña ja'un iin ñamani nuu ndi ña ni ndakan ndi nuun —kàti ndra.

³⁶ Ta kīcha'a kàti Jesuu:

—¿Nayi kùuni ndo ña jà'i cha'a' ndo?

³⁷ Ta kà'an ndra:

—Ora chaun nuu ni'un ndatun, na ku'vaun ndatun nuu ndi. Ta iin ndi, kunandi chiyo kua'un, ta inga ndi kunandi chiyo satiun —kàti ndra.

³⁸ Ta kīcha'a kà'an Jesuu:

—Tüvi ch̀to ndo nayi ch̀kan ndo. ¿A kundee ndo ko'o ndo ña uva ni ko'i? ¿A kuu kunduta ndo indukuni kua ni kundutai?

Takan ch̀katu'un ra nuu ndra ti kà'an ra ti tundo'o ni nde'e ra.

³⁹ Ta nāka'an ndra:

—¡Kùu yì! —kàti ndra.

Ta kà'an tuku Jesuu:

—Ndicha kuii, ti ndyo'o ko'o ndo ña uva ni ko'i. Ta juuni kunduta ndo indukuni kua kundutai. ⁴⁰ Va na kùu ku'vai kunandi ndo chiyo kua'i a chiyo satin, ti cha kāchin ra Ndioo tatái ndian kunandi yì.

⁴¹ Ta ora ch̀ini ndi uchi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra ña kà'an ndra, ta kūxaan ndra chi'in Jandiau ta chi'in Xuva ndia. ⁴² Va kāna ma Jesuu ndra ta kīcha'a ra kà'an ra nuu ndra:

—Cha ch̀to ndo ña iyo ndra chà'nda tiñu nuu ñivi yüvi judíu. Ta ndrakan ya'a kini jà'a ndra nuu ñivi chà'nda ndra tiñu, ti kùuni ndra jaka'nu ndra ndra tiá. ⁴³ Va chi'in maa ndo na jà'a ndo takan. Ma ra kùuni jaka'nu ra ra tiá, ta kùu ra, ra nuu ndi'inia kua ndisaa ndo. Ta jà'a ra tiñu nuu ndo. ⁴⁴ Ta ma ra kùuni kuxini ndo na kumusuu ndo ra. ⁴⁵ Ti ni yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo töve vāchì ña na ja'a ñivi tiñu nui, ti vāchì tìndei ñivi. Ta ni kuvì ti yakan kùu ya'vì ña na kakú kua'a' ñivi —kàti Jesuu.

Jesuu jànda'a ra Bartimeo ra kuaá
(Mt. 20:29-34; Lc. 18:35-43)

⁴⁶ Tajan chāa Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Jericó. Ta ora kēe ndra ma ñuu ikan chi'in kua'a' ñivi, ta ikan chìkan iin ra kuaá xu'un' nuu nàndi ra yu'u iti'. Ta rakan nàni ra Bartimeo, se'e Timeo. ⁴⁷ Ta ora chīni ra ña juu Jesuu ra ñuu Nazaret vàchi, ta kīcha'a ma ra kuaá kànachaa ra. Ta kàti ra:

—jYo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kàti ra.

⁴⁸ Ta kua'a' na kà'an nuu ra:

—jTaxiin koo yu'un!

Va töve jāchi'in ra ña kà'an na. Ta kànachaa ra tiá ni'i:

—jYo'o tata racha'nu David na kunda'viniun yu'u! —kàti ra.

⁴⁹ Tajan chūndaa Jesuu. Ta kīcha'a ra kà'an ra:

—jNa kana ndo ra!

Tajan cha kāna ndio ndra ra ta kà'an ndra:

—jXaa, ndeta! Ti kàna ra ñun —kàti ndra.

⁵⁰ Tajan ra kuaá, jāxiin ra ja'ma ìyo chata ra, ta uvaa ndāva ra, ta chāa ra nuu ndaa Jesuu.

⁵¹ Ta chīkatu'un Jesuu nuu ra:

—jNayi kùuniun ña ja'i chi'un? —kàti ra.

Ta nāka'an ma ra kuaá:

—Matru, kùuni ña jandova'un tinui, ikan na kuu nde'i —kàti ra.

⁵² Ta kà'an ndiko Jesuu:

—jNa ku'un, ti chīnuniun ña kà'in! Yakan va cha ndā'un —kàti ra.

Ta ora ikani kùu nande'e ma ra kuaá. Ta kuà'an ra chata Jesuu iti' kuà'an ra.

11

Jesuu kì'vi ra tichi ñuu Jerusalén

(Mt. 21:1-11; Lc. 19:28-40; Jn. 12:12-19)

¹ Ora chani kuyatin ndra ñuu Jerusalén, ji'na yā'a ndra ñuu Betania chi'in ñuu Betfagé nuu iyo yuku Olivu. Ta ni tachi Jesuu uvi ta'an ndra jākua'a chi'in ra iti' nuu. ² Ta kà'an ra chi'in ndra:

—ǐKua'an ndo ma kuariya ikani! Ta ora ki'vi ndo tichi kuariya ikan, ta nde'e ndo iin burru ndikun ña nī'in na takā'an koso ri. ǐNdachi ndo ri! ǐTa keñu'u ndo ri kichi ndo! ³ Tatu iyo ndian chikatu'un naja ndàchi ndo ri ta kati ndo: “Tì chiniñu'u racha'nu chito'o ndi ri. Ta nunua vāchi ndaka ndiko ndi ri”, kati ndo —kāti Jesuu.

⁴ Ta takan kūu ta kēe ndio ndra kuà'an ndra. Ta nāta'an ndra ma burru ndikun ri iin cha'a' yutun veto'o yatini iin yuve'e. Tajan ndāchi ndra yi. ⁵ Ta chikatu'un iin ma ndra ka'iin ikan:

—ǐNayi jà'a ndo? ǐTa naja ndàchi ndo ma burru? —kāti ndra.

⁶ Ta nduvi ta'an ndra jākua'a chi'in Jesuu, kāti ndra naja kua kā'an Jesuu chi'in ndra.

Ta nāka'an ndra iyo ikan:

—ǐVa'ani! ǐKuà'an ndo, tuva takan!

⁷ Tajan jūndii ndra ja'ma ndra chata ma burru. Ta kēñu'u ndra ri kuà'an ndra nuu Jesuu. Ta chākoso ma Jesuu ri kuà'an ra iti' ñuu Jerusalén. ⁸ Ta kua'a' ñivi chākin ja'ma isukun na tichi iti' kuà'an Jesuu. Ta inga na kāni ndoyo soko yutun ña chā'nda na tichi ku'u iti' kuà'an ra. ⁹ Ta takua kà'an ma ndian kuà'an

iti' nuu ra, ta takan kà'an ma ndian kuà'an iti' chata ra:

—¡Ya'a jàka'nu yo Ndioo! ¡Ya'a jàka'nu yo ndè'o, ra vèchi kuenda Racha'nu chito'o yo!
¹⁰ ¡Ya'a jàka'nu yo ra vèchi! Ti ni ka'nda ra tiñu takua chā'nda racha'nu David tiñu, tatiempu. David kuu ñivi yo. ¡Na jaka'nu yo ra Ndioo nàndi andivi! —nàtu'un na cha'a' Jesuu.

¹¹ Ta chāa Jesuu ñuu Jerusalén. Ta kī'vi ra tichi kora veñu'u ka'nu ikan. Ta ndè'e ra te'en, tikan. Tajan kēe ra kuà'an ndiko ra chi'in ndi uchi uvi ndra jàkua'a chi'in ra ñuu Betania, ti cha kuaa kuu yi.

Jesuu kànduva'a ra yutun higu

(Mt. 21:18-19)

¹² Ta ora kùndichin inga kivi ta kēe ndra ñuu Betania. Ta kuà'an ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta Jesuu kōyo soko ra. ¹³ Ta chika ndē'e ra iin nuu ndaa yutun higu ña cha nūma. Ta chānde'e yatin ra nuu ndaa run a ka'lin chiti higu nuu run. Va tüvi vu. Ka'lin va maaa nda'ani run, ti takāaga kuta'an tiempu koo chiti run.

¹⁴ Yakan va kà'an ra chi'in ma yutun ikan:

—Tiá iti' nuu, nī'iin ga ñivi na kāchi ga chitiun —kàti ra.

Ta ma ndra jàkua'a chi'in ra, chīni ndra ña kà'an ra.

Jesuu tàva ra ndian xiko tichi kora veñu'u ka'nu

(Mt. 21:12-17; Lc. 19:45-48; Jn. 2:13-22)

¹⁵ Ta ora cha chāa ndra ñuu Jerusalén ta kī'vi ndra tichi kora veñu'u ka'nu. Ta kīcha'a Jesuu jàkunu ra ma ñivi xiko chi'in ñivi jàta.

Ta jānduva ra ma mesa ma ndian sàma xu'un' nuu ñivi. Ta jānduva ra mesa ma ndian xìko livi ndia. ¹⁶ Ta tüvi chà'a ra ña ya'a ñivi ndiso ndatiñu tichi kora veñu'u ikan. ¹⁷ Ta te'en kīcha'a ra jàna'a ra nuu ñivi ikan:

—Te'en kà'an ma tutu Ndioo —kàti ra— “Ve'e i'ya kùu ve'e Ndioo. Ñivi iyo ndisaa ñuu ñuñivi, i'ya kùu kà'an na chi'in Ndioo”, kàti tutu Ndioo. Ta ndyo'o jà'a ndo yi iin ve'e ndra su'u —kàti Jesuu.

¹⁸ Takan kūu ta chīni ndra sutu cha'nu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo ña jàna'a ra. Ta nànduku ndra naja kua jà'a ndra ña ka'ni ndra ra, va ya'a yu'vi ndra ndè'e ndra ra. Ti nduva'a kuii kua'a' ñivi chīsii na ña jàna'a ra nuu na. ¹⁹ Ta ora kī'vi ña kuaa ta kēe ndiko Jesuu ñuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra. Ta kuà'an ndra inga ñuu.

Nuu nàtii yutun higu
(Mt. 21:20-22)

²⁰ Ta ora na'ani inga kivi kuà'an ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta ora yā'a ndra yatini xiin ma yutun higu. Ta ndē'e ndra ña nàtii run.

²¹ Tajan chāku'uni ma ra nàni Petu' ña kā'an Jesuu chi'in run. Ta kà'an ra nuu Jesuu:

—¡Matru! ¡Nde'e yutun higu ña kānduva'un, ti cha nàtii run!

²² Tajan nāka'an Jesuu nuu ndra:

—¡Na chinuni ndo ña kà'an Ndioo! ²³ Ndicha ña kà'in ti tu iyo ndian kà'an chi'in yuku chiña: “¡Na kundachiyoun chiña, ta kuà'an tichi tañu'u!” Ta na jāxiin ndo anima ndo, ti na

chinuni ndo ti ña ta'an yi va kà'an ndo, ta takan ni ta'an yi. ²⁴ Ta yakan va kà'in chi'in ndo, ti ndisaa ña ndàkan ndo nuu Ndioo, ta na chinuni ndo ti cha nī'i ndo yi, tajan nī'i ndio ndo yi. ²⁵ Ta ora kà'an ndo chi'in Ndioo tu jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi cha'a' ndo, ta juuni jànaa Ndioo ma kuati jà'a ndo ndia. ²⁶ Va tu töve jànaa ndo kuati jà'a inga ñivi chi'in ndo, juuni töve ni janaa Ndioo ma kuati ndo ndia —kàti ra.

Ìyo ndatu Jesuu

(Mt. 21:23-27; Lc. 20:1-8)

²⁷ Ta ora chīnu kà'an ra ta kàcha'an ndiko ndra iti' ñuu Jerusalén. Ta juuni chàkunuu Jesuu tichi kora veñu'u ka'nu. Ta chājayatin ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ndra jàkua'a tutu Ndioo ta chi'in inga ndra cha'nu nuu ndaa Jesuu. ²⁸ Ta te'en chīkatu'un ndra nuu ra:

—¿Ta yo tāchi ñun ña jà'un te'en? ¿Ta yo chā'a ndatu nuun? —kàti ndra chi'in ra.

²⁹⁻³⁰ Ta kīcha'a Jesuu kà'an ra:

—Ta ji'na kùuni ndakatu'in iin nakuyi nuu ndo ndia. ¿Yo tāchi Xuva ña jàkunduta ra? ¿A Ndioo, a ñivi? ¡Na kati ndo nui! Tu ji'na kati ndo ña chīkatu'in nuu ndo, tajan katī yo chā'a ndatu ña jā'i te'en —kàti Jesuu.

³¹ Ta kīcha'a ndra natu'un xe'e ta'an ndra:

—Tū katio ña Ndioo tāchi ra, ta kati ra: “¿Ta naja nī chinuni ndo ña kà'an ra, tuva takan?”

³² Tatu katio ña ñivi tāchi ra, ta kuxaan ñivi yo, ti ndisaa na kà'an na ti ndicha Xuva kùu iin ra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo.

³³ Yakan va kà'an ndra nuu Jesuu:

—Töve ch̀ito ndi yo t̄achi ra.

Ta n̄aka'an Jesuu:

—Ta ni yu'u na k̄at̄i yo ch̄a'a ndatu ña j̄a'i te'en —k̄ati ra.

12

Kà'an Jesuu iin ku'va cha'a' ndra tüvi va'a j̄atiñu

(Mt. 21:33-46; Lc. 20:9-19)

¹ Takan k̄uu ta te'en k̄icha'a Jesuu k̄a'an ra iin ku'va nuu ndra:

—Ch̄iyo iin ra t̄achi kua'a' yoku'u uva. Ta j̄a'a ra iin kora nuu t̄achi ra ma yoku'u uva, ikan na k̄i'vi kiti, ni ñivi nuu k̄aa yi. Ta j̄a'a ra iin yavi nuu ni taan ra takuii ma uva, ti ikan ni ja'a ra vinu. Ta juuni j̄a'a ra iin lomara sukun, ikan na kuu nde'e ra ndisaa yu'u ma uva t̄achi ra. Takan k̄uu ta j̄akilaa ra yi nuu ndra j̄atiñu chi'in ra. Ta k̄ee ra kuà'an ra iin nuu chika. ² Ta ora k̄eta ma tiempu ña ch̄it̄i ma uva, ta t̄achi ra iin ra musu ra ña kuà'ki'in sava ma ña'a ra. ³ Va n̄i ni'i ra yi, ti java k̄ani ndra ra. Ta t̄achi ndiko ndra ra kuà'an ra nuu ma ra ch̄a'nda tiñu nuu ra. ⁴ Ta ikan t̄achi tuku ra inga ra. Ta juuni k̄ani ndra ra. Ta t̄akue'e xini ra j̄a'a ndra. ⁵ Ta ikan jan t̄achi ra inga ra, ta rakan va ch̄a'ni ndra. Tajan t̄achi ra tiá kua'a' ndra. Ta juuni kua'a' ndra t̄akue'e ta kua'a' ndra ch̄a'ni ndra ndia.

⁶ 'Ta ikan k̄indoo uvania ra ya'a k̄uuni ra nde'e ra. Ta rakan ti se'e ra k̄uu ra. Tajan t̄achi ndio ra ra nuu ndi'i nia ti k̄uuni ra: "Ti töve nayi ja'a ndra chi'in se'o, ti se'e maa yo

kùu ra. Yakan va ni tiñu'u ndra ra.” Takan kùuni ma tatá ra niku.

⁷ 'Ta ora chāa ra ma nuu ka'iin ma ndra jàtiñu. Ta te'en kīcha'a ndra nàtu'un ta'an ndra: “Ra vāchi ikan kùu ma ra ni kindoo chi'in ndisaa ma ñu'u'. Yakan va na ka'nio ra ta kindoo yo chi'in ndisaa ña'a ra”, kàti ndra.

⁸ Tajan tiin ndra ra. Ta chā'ni ndra ra. Ta jākuita ndra ñunda'yu ra chata kora nuu kàa ma uva —kàti Jesuu.

⁹ Takan kùu ta te'en nāka'an tuku Jesuu:

—¿Ta nayi ni ja'a ma ra chito'o ma yoku'u uva chi'in ma ndra jà'a kuenda vu?, kùuni ndo. ¿A ni ku'un ra ta ka'ni ra ndra jàtiñu chi'in ra, ta ni jakilaa ra yi nuu inga ndra?, kùuni ndo.

¹⁰ '¿A takā'an jakua'a ndo tutu Ndioo ña kà'an te'en:

Yuu jāchiyo ma ndra jàndova'a ve'e kùu ma yuu tiá ka'nu kua ndisaa yi?

¹¹ Ta yakan jā'a ma ra chito'o yo.

Yakan va ya'a chisio vitin, kà'an tutu Ndioo —kàti Jesuu.

¹² Ta ndrakan ikan kùuni ndra tiin ndra ra, ti chitò ndra ti kà'an ra ku'va ikan chata ndra. Va tava yū'vi ndra ma ñivi ka'iin ikan. Ta yakan va tōve nani jà'a ndra chi'in ra. Ta kuà'an ndra.

Chikatu'un ñivi nuu Jesuu cha'a' ma xu'un' tava ma ñuu Roma nuu na (Mt. 22:15-22; Lc. 20:20-26)

¹³ Tajan tāchi na ndra fariseu chi'in ndra chàkunuu chi'in Herode nuu Jesuu, tajan na ja'a ndra ña na kà'an ra iin tu'un vā'a', ta ni'i

ndra kua kuu tiso ndra kuati chata ra. ¹⁴ Tajan chāa ndra ta chīkatu'un ndra nuu ra:

—Matru, chīto ndi ti yo'o va kà'an tu'un ndaa, ta töve yu'viun nde'un ña kà'an inga ñivi. Ti tüvi sàma nde'un ndian kuika, a ndian nda'vi, ti indukuni ndè'un na. Ti jàna'un iti' va'a ña ku'un ma ñivi nuu Ndioo. ¿Ta yakan va naja kua kàtiun? ¿A va'a ña ka'nda ndi kuenda nuu ra kùu kalecha'nu ñuu Roma? ¿A va'a, a vä'a'? —kàti ndra nuu Jesuu.

¹⁵ Va tava cha nākoto ma Jesuu ti vata ndra, yakan va te'en nāka'an ra:

—¿Ta naja jànda'viña'a ndo yu'u? ¡Kuàki'in ndo iin xu'un' ta jana'a ndo yi nui! —kà'an Jesuu.

¹⁶ Ta nda'a ndio ndra yi chāa ndra nuu Jesuu. Ta te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¿Ta yo na'na ndaa chata ma xu'un' i'ya? ¿Ta yo sivi ndiso yi?

Ta nāka'an ndra:

—Na'na kalecha'nu ñuu Roma kùu yi.

¹⁷ Tajan te'en nāka'an ndio Jesuu nuu ndra:

—¡Na ku'va ndo ña kùu ña'a ma ra kalecha'nu nuu ra, ta ku'va ndo ña kùu ña'a Ndioo nuu Ndioo! —kàti ra.

Ta ndava yu'vi ma ñivi jā'a ma ña kà'an Jesuu.

Chīkatu'un ndra Saduceu naja kua nàtaku ndiko ñivi ndí

(Mt. 22:23-33; Lc. 20:27-40)

¹⁸ Takan kūu tajan kuànde'e ma ñivi Saduceu ma Jesuu, ti ma ñivi ikan tüvi chìnuni na

ña nàndoto ndiko ñivi ndií. Yakan va te'en chikatu'un ndra nuu ra:

¹⁹ —;Yo'o Matru! Racha'nu Moisés tãa ra iin tutu tatiempu. Ta ma tutu ikan te'en kà'an yi: “Tu iin ra'ii chī'í ra, ta tüvi nī chiyo nī'iin se'e ra chi'in ñasi'i ra. Tajan ndàki'in ra yani ma ra chī'í juuni ma ña nda'vi ikan. Ta tãnda'a ra chi'an. Ta takan ni koo se'e ma ra chī'í, jã'a ma ra yani ra.” Takan kãti Moisés. ²⁰ Ta takan chīyo ucha ta'an ndra ña juuni yani ndra. Ta ma ra nunuu ji'na ra tãnda'a, ta nī'iin se'e ra nī chiyo. Ta chī'í ra. ²¹ Ta ikan ndãki'in inga yani ra ña. Ta indukuni nī chiyo nī'iin se'e ra chi'an. Ta chī'í ra ndia. Ta juuni tãnda'a ña chi'in ra uni. ²² Ta indukuni tã'an ra takua tã'an ndi ucha ta'an ndra. Yakan va nī'iin ndra nī chiyo se'e chi'an, ta chī'í ndra. Ta kēta iin kivi ña chī'í ma ña'a ndia. ²³ ;Ta ora kēta ma kivi nàtaku ndiko ma ñivi chī'í, nda ndra kùu iian ndakan?, kùuniun, ti cha tãnda'a ndi ucha ndra chi'an —kãti ndra.

²⁴ Tajan te'en nãka'an Jesuu chi'in ndra:

—;Ta ndyo'o naja tüvi chìnuni ndo ña va'a kà'an tutu Ndioo? Ta töve chito ndo ña iyo ndatu Ndioo ndia. ²⁵ Yakan va ora nàtaku ndiko ma ndian ndií, ni ndra'ii ta ni ña'a' na tãnda'a vi. Ta vii koo na takua iyo ma tati va'a jã'a tiñu nuu Ndioo andivi. ²⁶ Ta vitin kùuni jana'i nuu ndo ña nàtaku ndicha ma ndian ndií. ;A tüvi chàku'uni ndo naja kua kà'an ma tutu tãa Moisés taji'na? Rakan te'en tãa ra yi, ora chãnde'e ra nuu kàyu iñu ndu'va. Ta ikan kīcha'a kàtitu'un Ndioo nuu ma Moisés te'en: “Yu'u kùu Ndioo ña kùmi Abraham, ta

juuni kùmĭ Isaac, ta Jacob”, kàti Ndioo. Takan kàti ra ti vaji cha ìyo kua'a' kuiya chī'í ndra, va jānataku ndiko ra ndra. ²⁷ Yakan va Ndioo kùu ma Ndioo ma ndian ndìtoni, ti cha nāta ku ndiko ndra. Yakan va Ndioo kùu ra kuenda ndian ndìto, ta yūvi kuenda ndian ndí. Ta yakan va tüvi chànini ndo tu'un ndaa —kàti Jesuu.

Kàtitu'un Jesuu nda tu'un kùu ma ña ka'nuga

(Mt. 22:34-40)

²⁸ Takan kùu ta ikan kēta iin ra jàkua'a tutu Ndioo. Ta jà'a ra kuenda ña va'a nàtu'un Jesuu chi'in ma ñivi ikan. Yakan va ora chīni ra ña nàtu'un ma ñivi ikan, ta jāyatin ra ra. Ta kīcha'a chīkatu'un ra nuu ma Jesuu:

—¿Nda ley kùu ña ka'nu tiá kua ndisaa ma ley tutu Ndioo? —kàti ra.

²⁹ Ta kīcha'a nàka'an Jesuu:

—Ma tu'un ka'nu tiá ña chā'a Ndioo nuu yo kà'an yi te'en: “¿Ndyo'o ñivi Israel! ¿Na kuuni ndo ma Ndioo chito'o yo, ti uvani ra kùu ra!

³⁰ ¿Kùuni ndo nde'e ndo Ndioo chi'in ndisaa anima ndo! ¿Ta kùuni ndo nde'e ndo ra chi'in ndisaa chinituni ndo, ta chi'in ndisaa ña ndee ndo ndia!” Takan kà'an ma ña nunuu. ³¹ Ta ma ley uvi ña chā'a Ndioo nuu yo va kà'an te'en: “¿Kùuni ndo nde'e ndo ndian ìyo xiin ve'e ndo takua kùuni ndo juuni maa ndo!” Yakan va nda tu'un nikuuni tüvi ka'nu yi tiá kua ndi uvi tu'un já kà'in i'ya —kàti Jesuu.

³² Takan kùu ta nàka'an tuku ma ra jàkua'a tutu Ndioo:

—jYo'o matru! Ya'a va'a kā'un ña ndicha kùu ma ña kā'un, ti uvani ma ra kùu Ndioo. Ta tüvi ìyo inga ra indukuni kua maa ra. ³³ Ta kùunio nde'o Ndioo chi'in ndisaa anima yo, ta chi'in ndisaa chinitunio, ta chi'in ndisaa ma ña ndeo ndia. Ta juuni kùunio nde'o ñivi ìyo xiin ve'o takua kùunio juuni maa yo. Ta yakan va tiá va'a ña te'en kùunio nde'o Ndioo kua ku'va yo kiti jàna yo, ta ka'mio ndri nuu ndaa chito naá —kàti ma ra matru jàkua'a tutu Ndioo.

³⁴ Ta ora chīni ma Jesuu ña chi'in chinituni ra kā'an ra. Yakan va te'en nāka'an Jesuu nuu ra:

—Chani kuyatin ki'viun nuu chà'nda Ndioo tiñu —kàti ra.

Ta ora chīnu nātu'un ra chi'in Jesuu ta nī'in ga na, tüva nī chikatu'un inga nakuyi nuu Jesuu.

*Kàtitu'un Jesuu ti ñivi ra kũu Rey David
(Mt. 22:41-46; Lc. 20:41-44)*

³⁵ Ta ora ndaa Jesuu jàna'a ra nuu ñivi tichi kora veñu'u ka'nu, ta te'en chikatu'un ra nuu na:

—¿Ta naja kà'an ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ña tata ma racha'nu David kùu Cristu?

³⁶ Yakan va ma ra kùu Tati Íí Ndioo, chā'a ra ndatu ra nuu ma racha'nu David ora kà'an ra. Takan kũu ta te'en kīcha'a David kà'an ra chi'in ma ndatu ikan:

Ma Racha'nu Ndioo te'en nāka'an ra chi'in ma ra chito'i Cristu:

“jNa'a! jKunandi chiyo kua'i!

Ti i'ya ni ku'vai ma ndatui nuun,

nda kati kani ndoyoi ma ndian kànita'an chi'un
iti' cha'un", kàti Racha'nu Ndioo.

³⁷ Yakan va kùuni yi ka'an yi ti, vaji tata David
kùu Cristu, va juuni chito'o David kùu ra ndia
—kàti Jesuu nuu ma ñivi ikan.

Yakan va ndisaa ma ñivi ka'ìin tichi kora
veñu'u, ya'a chisii na ña kà'an Jesuu takan.

*Jesuu tìsokuati ra ndra matru jàkua'a tutu
Ndioo*

(Mt. 23:1-36; Lc. 11:37-54; 20:45-47)

³⁸ Takan kùu ta te'en nāka'an Jesuu nuu ma
ñivi ikan:

—Ja'a ndo kuenda nuu ndo chi'in ma ndra
matru jàkua'a tutu Ndioo! Ti chàta'ani ndra
kakunuu ndra chi'in ja'ma tacha, na tiñu'u ma
ñivi ndra nuya'vi. ³⁹ Ta juuni nànduku ndra
tayu ka'nu tiá kunandi ndra nuu chiyoyiko ta
tichi veñu'u ñivi judíu ndia. ⁴⁰ Ta ndrakan,
sù'u ndra ndatiñu ma ñivi kìndoo nda'vi. Ta
nàkuatu ndra nuu ka'ìin kua'a' ñivi, ikan na
kuuni na ña yüvi ndra su'u kùu ndra. Yakan
va ndrakan ni nde'e ndra kua'a' tundo'o —kàti
Jesuu.

Nuu sòkó ña nda'vi xu'un' kuenda Ndioo

(Lc. 21:1-4)

⁴¹ Takan kùu ta inga kivi chūnandi Jesuu
yatini nuu ndaa chatun nuu tì'i na xu'un' ña
jà'a ra kuenda naja kua tì'i na yi. Ta ora nàndi
ra nde'e ra ikan, ta chākoyo kua'a' ma ndian
kuika. Ta tì'i na kua'a' xu'un' tichi yi. ⁴² Ta
nunuuni chāa iin ña kìndoo nda'vi. Ta tì'an uvi
ta'an xu'un' kuati tichi yi. ⁴³ Yakan va ora ndē'e
Jesuu ña tì'an yi, ta kāna ra ma ndra jàkua'a

chi'in ra, na kichi ndra nuu ra. Ta te'en kīcha'a kà'an ra chi'in ndra:

—Ndicha va'a ti ña nda'vi ikan, vaji tī'an tiani ma xu'un', va kuenda Ndioo kua'a' xu'un' kùu yi. Ti chā'a ña ndisaa ma xu'un' kùmian chi'in anima ña. ⁴⁴ Ta ma ndian kuika ti vaji kua'a' xu'un' tī'i na, va ña chàkoso nia kùu yi. Ta tiani xu'un' kùu yi kuenda Ndioo. Ta yakan va ma ña nda'vi ikan, tī'an tiaga xu'un' tichi chatun kua ndisaa ma ndian kuika —kàti Jesuu.

13

Jesuu kàtitu'un ra ña ni kekoyo veñu'u ka'nu

(Mt. 24:1-2; Lc. 21:5-6)

¹ Takan kùu ta ora kēe Jesuu tichi veñu'u ka'nu, ta nāka'an iin ra jàkua'a chi'in ra nuu ra:

—iYo'o, matru! iNde'e veñu'u ka'nu ndaa ikan! Ti ya'a vii kàa yi. Ta ya'a ka'nu yuu kandii cha'a yi —kàti ra.

² Ta nāka'an Jesuu nuu ra:

—Ndicha ti takan kàa yi vitin, va ni keta iin kivi ña nī'iin yuu kindoo chata ta'an yi, ti ni kekoyo ndisaa yi.

Jesuu kàtitu'un ra naja kua ni naa ñuñivi

(Mt. 24:3-28; Lc. 21:7-24; 17:22-24)

³ Ta ikan kēe ndra ta kàcha'an ndra nda xini yuku nàni Olivu, ña iyo yatini yu'u ñuu Jerusalén. Ta ora kēta ra ma xini yuku ta chūnandi ra ta te'en kīcha'a kà'an xe'e Petu', Jandiau, Xuva chi'in André nuu ra:

4 —¿Ta nda ora ni kicha'a yi? ¿Ta nda ña kuu yi nde'o ora chani kicha'a yi? —kàti ndra.

5 Ta kīcha'a nàka'an Jesuu nuu ndra:

—¡Ja'a ndo kuenda nuu ndo koto janda'viña'a ñivi ndo! 6 Ti ni kichaa koyo ndian ni ka'an te'en: “Yu'u kùu ra Cristu”, ni kati na. Ta ni janda'viña'a na kua'a' ñivi.

7 ¡Na yü'vi ndo ora koto ndo ña kà'an ñivi ña ìyo kuati iti' tikan a nda nikuuni! Ti takan ni kuu yi, vaji vitin tüvi ni ndi'i ma kuati nde'o, va tiá iti' nuu, ni nde'o tiá yi. 8 Ti ni kanita'an iin ñuu chi'in inga ñuu. Ta inga ñuu, ni ja'a yi kuati chi'in inga tuku ñuu. Ta ni kichi ña taan kua'a' ñuu. Ta ni nde'o soko ndia. Ta nuu, já ni kicha'a tundo'o kùu yakan.

9 ¡Ta yakan va ja'a ndo kuenda nuu juuni maa ndo! Ti ni tiin na ndo ta ni ku'va na ndo nuu ndra kumi tiñu. Ta ndra kumi tiñu, ni ku'va ndio ndra ndo na kani na ndo tichi veñu'u. Ta ni kundaka ndra ndo nuu ndra kalecha'nu. Ta juuni ku'un ndo nuu inga ndra chà'nda tiñu, ikan na kuu katitu'un ndo tu'in nuu ndra, cha'a' ña chinuni ndo ña jà'i.

10 Va ji'na ìyo yi ña katitu'un ndo ma tu'un va'a Ndioo nuu ndisaa ñuu ñuñivi. 11 ¡Ta na nākanini ndo nda tu'un ni ka'an ndo ora ku'va na ndo nda'a' ndra kumi tiñu! Ti ora ka'iin ndo ikan, na ka'an ndo tu'un ni jana'a Ndioo. Ti Tati Í Ndioo ni jana'a ma tu'un ni ka'an ndo.

12 Ta juuni ma kivi ikan, ni tiin ndra ndra yani ndra. Ta ni ku'va ndra ndra nuu inga ñivi, na ka'ni na ndra. Ta juuni takan ni ja'a tatá ndra chi'in juuni se'e ndra. Ta juuni ni kanita'an ñivi chi'in tatá na ta ma'a na. Ta juuni ni ka'ni na

vi ndia. ¹³ Ta ni kuxaan ñivi nde'e na ndo, ti chàkuu ndo chi'in. Va ra kundeeni nda kati ya'a ma kivi ikan ni jakakú Ndioo ra.

¹⁴ 'Ta tichi veñu'u íí ni ki'vi iin ña kini. Ta yakán' ti ya'a xaani Ndioo nde'e ra yi ña ni kee ra veñu'u ka'nu ti ya'a kini ni ja'a yi tichi veñu'u. Ta ndisaa ñivi ìyo ñuu Judea ora kunián' ja'án' te'en, na kekunu na ku'un na iti' yuku, ikan na kakú na. Ta ndian chító jàkua'a tu'un te'en, ya'a va'a tuva kutunini na naja kua kà'an yi. ¹⁵ Ta ndian ka'lin siki ve'e, na kí'vi na, ni ña tãva na ndatiñu na tichi ve'e na. ¹⁶ Ta ndian jàtiñu tichi ku'u na kí'vi na ñuu, ni ña kúki'in na ja'ma na ndia. ¹⁷ Nda'vi ta'an ñivi ña'a ña kivi ikan ñù'u se'e vi, ta ìyo ndiakwati se'e vi ña chàxin ndika vi ndia. ¹⁸ ¡Na ndakan ndo ñamani nuu Ndioo, ikan na tã'an ndo takan tiempu ya'a vichin jà'a yi! ¹⁹ Ta ma kivi ikan ni nde'o tiá tundo'o kua nĩ'iin kivi. Taká'an nde'o yi jà'a Ndioo, nda ora jätuvi ra ma ñuñivi. Ta ni tüvi chànini ra ña jànde'e ra tundo'o yo tiá iti' nuu, takua ni jande'e ra yi yo kivi ikan. ²⁰ Tatu ma Ndioo töve nĩ jandokuiti ra ma kivi ikan, na kákú nĩ'iin na niku. Va ma ra chito'o yo, jàkuiti ra yi, ti kùuni ra nde'e ra ndian kàchin ra.

²¹ 'Yakan va tu keta iin ndian te'en kà'an nuu ndo: "¡Nde'e ndo, i'ya ndaa ra kuu Cristu!" A tu keta inga ndian kà'an: "¡Juu ra ndaa ikan!" ¡Ta na chìnuni ndo ña kà'an na! ²² Ti ni kichi kua'a' ndian ni ka'an te'en ndia: "¡Yu'u kuu Cristu!" Va tüvi ndicha ti janda'viña'a ndra ña Cristu kuu ndra. Ta juuni ni kichi

ndian ni ka'an chi'in tu'un yu'u Ndioo, va tüvi ndicha ti ndra vata kùu ndra. Yakan va ta ndi'i ndrakan ni ja'a ndra kua'a' ndatu ndra ta seña, ikan na chinuni na ña ndra kà'an chi'in tu'un yu'u Ndioo kùu ndra. Ta juuni kùuni ndra janda'viña'a ndra ma ñivi kāchin Ndioo tuva kùu yi. ²³ Yakan va ja'a ndo kuenda juuni maa ndo. Ti cha kātitu'in nuu ndo naja kua ni koo yi.

Kātitu'un Jesuu naja kua ni kichi tuku ra inga cha'a'

(Mt. 24:29-35, 42-44; Lc. 21:25-36)

²⁴ 'Ta ora cha ndi'i ma tiempu ña ni nde'o kua'a' tundo'o. Tajan ni nda'va ma nikandii, ta ni nda'va yoo ndia. Ta tüva ni ndondichin jà'a ndra. ²⁵ Ta ma chele ka'ìin andivi ni ke'ne ndri. Ti ni taan ma andivi jà'a ndri. ²⁶ Tajan ni nde'e kua'a' ñivi ti vachì tichi viko. Ti yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo ìyo kua'a' ndatui, ta kua'a' ña tachai ndia. ²⁷ Tajan ni tachì ma ndian kùu tati jà'a tiñu nuu Ndioo, na kuu jati'vi ta'an na ndisaa ñivi cha kāchin. Ta kunanduku ma tati na nda nikuuni nuu ndi'i ñuñivi, a iti' ninuu, a iti' siki.

²⁸ 'Na kuu ku'uni ndo ña jàna'a yutun higu, ti ora kēta nda'a' yuta' run cha chito ndo ti chani keta ma tiempu ni koo chiti run. ²⁹ Ta yakan va ora ndè'e ndo ma tundo'o kātitu'in nuu ndo, ta cha chito ndo, ti chani kuta'an ora ni kichai. Ti yu'u kùu ra Se'e ñivi tāchi Ndioo. ³⁰ Ndicha ña kà'in chi'in ndo. Ti ora takāaga kuvi ndisaa ma ñivi ìyo kuiya i'ya ji'na nde'e na tundo'o ña kà'in chi'in ndo. ³¹ Ta ni keta iin kivi ña ni naa

andivi chi'in ñuñivi. Va tu'un ka'in tüvi ni naa yi.

³² 'Ta nĩ'iin ñivi tüvi ch̀to nda ora ni keta ma ña kà'in, ni tati jà'a tiñu nuu Ndioo, ta ni yu'u, ra kùu Se'e Ndioo tüvi ch̀toi ndia. Ch̀to va ma Tatái, ti rakan kùu ma Ndioo ka'nu iyo andivi.

³³ 'Yakan va kumi ndo ndo! ;Ta ja'a ndo kuenda ndo! ;Ta ka'an ndo chi'in Ndioo! Ti töve ch̀to ndo nda ora ni kuu yi. ³⁴ Yakan va ña'a kùu yi takua jà'a iin ra'ii ora kēe ra, ta kuà'an chika ra. Ta tãva ra tiñu nuu ndra kùu musu ra na kumi ndra ve'e ra. Ta ta'ii'iin ndra tãva ra tiñu nuu nayi jà'a ndra. Ta tãva ra tiñu nuu iin ra na ja'a va'a ra kuenda yuve'e ra. ³⁵ ;Ta yakan va na koo ndito ndo! Ti töve ch̀to ndo nda ora kichaa ndiko ma ra xuve'e, a kichaa ra ora chanikuaa, a ora javañuu, a ora ni tuvi, a ora ni kundichin. ³⁶ ;Ta yakan va na ja'a va'a ndo kuenda koto kichaa ra numini! Ta koto nãta'an ra ndo ña kixi ndo. ³⁷ Yakan va ña kàtitu'in nuu ndo. Ta kàtitu'in nuu ndisaa ñivi na koo ndito na —kàti Jesuu.

14

Nuu kùti'vi ndra ña kùuni ndra tiin ndra Jesuu

(Mt. 26:1-5; Lc. 22:1-2; Jn. 11:45-53)

¹ Takan kùu ta ora takäaga uvi kivi, ta kùta'an viko Pakua, ora chàchi na paan ña töve kì'vi yuchan iya tichi. Tajan nànduku ma ndra sutu chà'nda tiñu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, naja kua ja'a ndra ta tiin xe'e ndra ma Jesuu ta ka'ni ndra ra. ² Va te'en kà'an ma ndra ka'iin ikan:

—jNa tiin yo ra kivi ìyo viko, ti koto kuxaan ma ñivi cha'a' ra!

*In ña'a jàkutian takuii xiko xini Jesuu
(Mt. 26:6-13; Jn. 12:1-8)*

³ Ìyo Jesuu ñnuu Betania ve'e Simón, ra kà'an na ña ku'vi, jà'a kue'e ta'yu niku. Ta ora juuni nàndi Jesuu chàchi ra tichi ve'e ma ra Simón, ta ikan chāa iin ña'a, ta ndà'a ña iin viru takuii xiko, ña ya'a ya'vi ndaa. Ta nduva'a kuii va'a ra'. Ta nūna ña yu'u ma viru, ta chōsoan ra' xini Jesuu. ⁴ Ta iin ma ndra nàndi chi'in ma Jesuu kùxaan ndra ña jà'a ña takan. Ta te'en kīcha'a kà'an ta'an ndra:

—¿Ta naja chàtian ma takuii xiko? ⁵ Ti kùu jata na ra' nuan chi'in ndisaa xu'un' jàkanaa na iin kuiya, ta ku'va ña yi nuu ma ndian nda'vi. —Takan kà'an ndra chata ña.

⁶ Ta te'en kīcha'a kà'an Jesuu nuu ndra:

—jJaña ndo ña kà'an ndo chata ña! Ti ña va'a jà'a ña chi'in. ⁷ Ti ma ñivi nda'vi endeeni ni koo na chi'in ndo. Ta kùu ja'a ndo ña va'a chi'in na ora kùuni ndo. Vati yu'u töve ni koi chi'in ndo endeeni. ⁸ Ta ma ña'a i'ya, jà'a ña ma ña kùu ja'a ña kuendai, ti chōsoan takuii xiko ñij, ti chani keta ora ni kuchij. ⁹ Yakan va ndichai ña kà'in, ti nda nikuuni ma ñuñivi, nuu ni ka'an na tu'un Ndioo. Ta juuni ni ka'an na ña jà'a ña chi'in, ta kuku'uni ma ñivi ña.

*Juda xikoña'a ra Jesuu
(Mt. 26:14-16; Lc. 22:3-6)*

¹⁰ Juda Iscariote kùu iin ra indii tichi ndi uchi uvi ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu. Takan

kūu tajan kēe Juda kuà'an ra kuànde'e ra nuu ìyo ma ndra sutu chà'nda tiñu, ti kùuni ra jandova'a ra naja kua ja'a ra ta ku'va ra ma Jesuu nuu ndra. ¹¹ Ta ora chīni ndra sutu ña kā'an ra te'en, ta nduva'a kuii chīsii ndra, ta kīcha'a kà'an ndra chi'in ra:

—;Ndicha ndi ña ni ku'va ndi xu'un' nuun, ora jana'un ra nuu ndi!

Ta kīcha'a ra nànduku ra naja kua kuu ku'va ra Jesuu nuu ndra.

Nuu kùxini Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra
(Mt. 26:17-29; Lc. 22:7-23; Jn. 13:21-30; 1 Co. 11:23-26)

¹² Ma kivi nunuu ma viko Pakua, ora chàchi na paan ña tüvi kì'vi yuchan iya tichi. Ma kivi ikan chà'ni na iin mvechala kuati kivi viko Pakua, ti sòkó na ri nuu Ndioo, ikan na ndakimani ra na. Takan kūu tajan kīcha'a chīkatu'un ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu nuu ra:

—;Ta ndanu kùuniun ña kùu ja'a ndi ma ña kacho viko Pakua? —kàti ndra.

¹³ Tajan tāchi ra uvi ta'an ma ndra jàkua'a chi'in ra, ta kà'an ra te'en chi'in ndra:

—;Kua'an ndo tichi ñuu! Ta ikan nata'an ndo iin ra ndiso iin kii takuii ta tandiku ndo chata ra. ¹⁴ Ta kàtitu'un ndo nuu ma ra xuve'e nuu kì'vi ra, ti nànduku matru ndo iin ve'e nuu ni kachi ra ma viko Pakua chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, kati ndo. ¹⁵ Ta ikan jana'a ra iin ve'e ka'nu ndaa siki inga ve'e. Ta ma ve'e ikan, cha ìyo va'a yi kuenda yo. Ta ikan kùu ja'a ndo ma ña kacho —kàti Jesuu.

¹⁶ Tajan kēe ndio ndra kuà'an ndra tichi ñuu, ta nī'i ndio ndra ndisaa yi kua kā'an Jesuu nuu ndra. Ta ikan jā'a ndra ma ña kachi ndra kivi Pakua.

¹⁷ Ta ora chanikuaa chāa Jesuu chi'in ndisaa ma ndra jākua'a chi'in ra. ¹⁸ Ta ora nàndi ndra chàchi ndra ma nuu tayu, ta kīcha'a kà'an Jesuu chi'in ndra:

—Ndichai ña kà'in, ti iin ra nàndi chàchi chi'in ni xikoña'a ra yu'u —kàti ra.

¹⁹ Ta ora chīni ndra ña kā'an ma Jesuu te'en, ta nduva'a kuui nàkanini ndra. Ta kīcha'a ii'iin ndra chikatu'un ndra nuu Jesuu:

—¿A yu'u kùì?

²⁰ Ta nāka'an Jesuu:

—Iin ra jākua'a chi'in kùu ra. Iin ra chàchi paan chi'in vitin kùu ra. ²¹ Ta yu'u ra Se'e ñivi tāchi Ndioo, ni kuvì. Ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in. Nda'vi ta'an ma ra xikoña'a cha'i. Va'a ga tu tüvi nī kàku ra niku —kàti Jesuu.

²² Ta já ma'ñu chàchi ndra, ta kī'in ma Jesuu iin paan ta jā'íi ra yi nuu Ndioo. Ta chā'nda kuati ra yi. Ta chā'a ra ita'vi yi nuu ndisaa ndra. Ta te'en kà'an ra nuu ndra jākua'a chi'in ra:

—¿Kachi ndo! Ti ña'a kùu ma kuñui —kàti Jesuu.

²³ Ta takan kūu tajan kī'in ra iin kopa vinu. Ta nāka'an ndiko ra Ndioo cha'a' ra'. Tajan chā'a ra ra' nuu ndisaa ndra na ko'o ndra ra'.

²⁴ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—¿Ko'o ndo ra! Ti niì kùu ra'. Ti cha ndòva'a ndisaa tiñu nuu Ndioo jà'a niì, ti chani katì ra'

cha'a' kua'a' ñivi, ikan na ni'i na ñamani Ndioo.
²⁵ Ndichai ña kà'in chi'in ndo, ti tüva ni ko'i ma
 vinu i'ya chi'in ndo, nda kati koo ndikoi nuu
 chà'nda Ndioo tiñu. Tajan ko'i vinu chaa —kàti
 Jesuu chi'in ndra.

*Kàti Jesuu ña Petu' ni ka'an ra ña tüvi
 nakoto ra ra*

(Mt. 26:30-35; Lc. 22:31-34; Jn. 13:36-38)

²⁶ Takan kuu ta ora chīnu chita ndra iin yaa
 Ndioo, tajan kuà'an ndra iti' yuku nàni Olivu.

²⁷ Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra ma ikan:

—Ndisaa ndo kukanuu ndo ndè'e ndo yu'u
 ora naa vitin. Takan kà'an ma tutu Ndioo: “Tu
 ka'nī ma ra chito'o ma mvechala, ta ndisaa
 ndri kuita kuati”, kà'an ma tutu Ndioo. ²⁸ Ta
 ora natuku ndikoi, ta ji'nai ku'un ñu'u' Galilea,
 tajan ku'un ndio ndo —kàti Jesuu.

²⁹ Tajan te'en nāka'an Petu' chi'in ra:

—Jin ndisaa ndra kùkanuu cha'un, va yu'u
 töve —kà'an Petu'.

³⁰ Tajan te'en nāka'an Jesuu:

—Ndichai ti chanikuaa vitin, ora takā'an
 nda'yu lo'o uvi cha'a', uni cha'a' ni ka'un ña
 tüvi nakotoun yu'u —kà'an Jesuu chi'in Petu'.

³¹ Ta te'en kà'an ndiko Petu':

—Vaji kuvī chi'un, ta tüvi ni ka'in ña tüvi
 nakotoi ñun —kà'an Petu'.

Ta indukuni kà'an ndisaa ma ndra ka'in
 chi'in Jesuu.

*Jesuu kà'an ra chi'in Ndioo nuu ìyo jardin
 Getsemani*

(Mt. 26:36-46; Lc. 22:39-46)

³² Takan kũu ta numini kēe ndra kuà'an ndra iin jardin nani Getsemaní. Ta te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra jākua'a chi'in ra:

—¡Kunandi ndo kuationo ndo yu'u i'ya! Ti kuà'in kuàka'in chi'in Ndioo ikani.

³³ Tajan kuà'an uni ta'an ndra chi'in Jesuu: Petu', Xuva chi'in Jandiau. Ta kīcha'a nda'vi kũuni Jesuu, ³⁴ ta te'en nāka'an ra chi'in ndra:

—Ya'a nda'vi kũuni animai kua ni kuvī. ¡Kindoo ndo i'ya, va koto kusu ndo! —Takan kàti ra chi'in ma ndra jākua'a chi'in ra.

³⁵ Tajan kēe Jesuu kuà'an ra tiá iti' nuu. Ta chũnandi chiti ra nda nani te'e nuu ra ma nuu ñu'u'. Yakan va te'en kīcha'a kà'an ra chi'in Ndioo ña na tava ra ma tundo'o ni nde'e ra tuva kũuni ra.

³⁶ —¡Yo'o Tatá! Yo'o va kũu ja'un nda ña nikuuni. Kũuni ña nakaniun ma tundo'o ni nde'i. Va tũvi kũuni ña kuu ma ña kà'in, ti naja kua kũuni maun kuu yi —kàti Jesuu.

³⁷ Ta numini kēe ndiko Jesuu kuà'an ra nuu ka'iin ma ndi uni ma ndra jākua'a chi'in ra. Ta nāta'an ra ndra ña kixi ndra. Ta kīcha'a kà'an ra chi'in Petu':

—Simón, ¿a kixiun? ¿Ni kũu kuii koo nditoun iin ora chi'in? ³⁸ ¡Ndakoo ndo ta ka'an ndo chi'in Ndioo! Ikan tũvi kuà'an ndo anima ndo jà'a yi kuati, jin kũuni ndo kundito ndo chi'in anima ndo, va kũndee ndo —kà'an Jesuu chi'in ndra.

³⁹ Takan kũu tajan kēe ndiko Jesuu kuàka'an ra chi'in Ndioo takua kà'an ra ma nunuu. ⁴⁰ Ta ora chāa ndiko ra ma nuu ka'iin ma ndi uni ma ndra jākua'a chi'in ra. Ta juuni nāta'an ra ndra ña kixi ndiko ndra inga cha'a', ña endee ndàsi

tinuu ndra, jà'a ma ñuma'na. Ta tüvi ch̀to ndra ña kà'an ndra chi'in ra. ⁴¹ Tajan kēe ndiko Jesuu kuà'an ra cha'a' uni. Tajan chāa ndiko ra, ta kà'an ra chi'in ndra:

—¿A juuni kixi ndo ta n̄ndee ndo tiá? ;Na k̄usu ndo tiá! Ti cha kēta ma ora ña ni ku'va ñivi yu'u ra Se'e ñivi t̄achi Ndioo. Ti ni tiin ma ndra jà'a kuati yu'u. ⁴² ;Ndakoo ndo, ta ko'o! Ti cha v̄achi ra cha x̄ikoña'a cha'i —k̄ati Jesuu.

Nuu tiin na Jesuu

(Mt. 26:47-56; Lc. 22:47-53; Jn. 18:2-11)

⁴³ Juuni, takà'an chinu kà'an Jesuu, ta chāa Juda, iin ra indii tichi uchi uvi ndra j̄akua'a chi'in ra. Chāa ra chi'in kua'a' jandaru. Ta ndrakan naa ndra machiti chi'in yutun. V̄achi ndra chata Jesuu j̄a'a ma sutu chà'nda tiñu chi'in iin ndra matru j̄akua'a tutu Ndioo, ta inga tuku ndracha'nu. ⁴⁴ Juda ra x̄ikoña'a cha'a' Jesuu, chā'a ra iin tu'un kua ni ja'a ra nuu ma jandaru, ta k̄a'an ra te'en:

—Ma ra ni kaña'i chi'in, rakan tiin ndo. Ta ku'ni ndo ra, tajan kundaka ndo ra, ku'un ra chi'in ndo —k̄ati Juda.

⁴⁵ Takan k̄uu ta j̄ayatin ra ra nuu Jesuu ta kà'an ra:

—;Matru!

Ta k̄a'ña'a ra chi'in ra. ⁴⁶ Ora ndē'e ndra yo k̄uu ra ta tiin ndra Jesuu.

⁴⁷ Ta iin ra ndaa ma ikan t̄ava ra machiti ra, ta chà'nda ra so'o ma musu ma sutu cha'nu.

⁴⁸ Ta ch̄ikatu'un Jesuu nuu ñivi ikan:

—¿Naja v̄achi ndo chi'in machiti chi'in yutun, ña v̄achi tiin ndo yu'u? ¿A ra su'u k̄uì?,

kùuni ndo. ⁴⁹ ¿Naja tüvi nī tiin ndo yu'u tichi veñu'u? Ta kua'a' kivi chíyoi jàna'i nuu ndo ikan. Te'en ni ta'in, ti takan kà'an ma tutu Ndioo ña ni ta'in.

⁵⁰ Ta ndisaa ma ndra jàkua'a chi'in Jesuu chīnu ndra kuà'an ndra, ta ndākoo ma'iin ndra ra. ⁵¹⁻⁵² Takan kūu va iin rayoko ña isukun iin ja'ma ka'nuni. Uvaa rakan tāndikun ra kuà'an ra chata Jesuu. Ta ra'ya ti tiin ndra ra. Va tava jāña ra ma ja'ma isukun ra, yakan va jānda kakú kaviti ra.

Tìsokuati na Jesuu nuu ndra kumitiñu
(Mt. 26:57-68; Lc. 22:54-55, 63-71; Jn. 18:12-14, 19-24)

⁵³ Ta ndàka ma jandaru Jesuu nuu ndaa sutu cha'nu. Ta ikan kūti'vi ndisaa ma sutu cha'nu, ma ra jàkua'a tutu Ndioo chi'in inga ndracha'nu. ⁵⁴ Ta chikani, chikani kuà'an Petu' chata ndra nda kati keta ndra ma ve'e sutu cha'nu. Ta kīndoo ra nuke'e. Ta ikan chūnandi ra javixin ra nda'a' ra nuu ñu'ú xiin ndra jandaru jà'a kuenda veñu'u.

⁵⁵ Ta ma sutu chà'nda tiñu chi'in ndisaa ma ndra tiñu veñu'u, nànduku ndra iin tu'un ña kuu tiso ndra kuati Jesuu, ikan na ka'ni ndra ra nuu kruu. Va tüvi nī nata'an ndra nī'iin tu'un ndaa chata ra. ⁵⁶ Vaji kēta kua'a' ñivi ña kà'an ndra tu'un vata chata Jesuu. Ta nī'iin ma ñivi, tüvi induku kà'an na chata Jesuu. ⁵⁷ Takan kūu ta iyo ma ndian ndēta, ta te'en kīcha'a na kà'an na maaa tu'un vata chata Jesuu:

⁵⁸ —Ndyu'u chīni ndi ña kà'an ra: “Ni janduvai ma veñu'u ka'nu ña jā'a ñivi, tajan

tichi iin uni kivi kutai inga tuku yi ña tüvi jà'a ñivi", —kàti ndra.

59 Ta vaji takan kà'an ndra, va siin siin ña kà'an ndra.

60 Tajan ndēta ndio ma sutu cha'nu ma'ñu ndisaa na, ta chīkatu'un ra nuu Jesuu:

—¿Naja tüvi kà'un ña kà'an na chataun? —kàti ma sutu.

61 Va ma Jesuu tàxiin kīndoo ra. Ta nī'in tu'un nī ka'an ra. Yakan va te'en chīkatu'un tuku sutu cha'nu:

—¿A juu yo'o kuu ra Cristu ra Se'e Ndioo íí?

62 Ta nāka'an Jesuu:

—Juu yu'u kuu ra. Ta ni nde'e ndo ra ña nàndi ra chiyo kua'a ma Ndioo ka'nu iyo nuu sukun. Ta ni keta iin kivi ña kichī ndikoi. Va yu'u ra Se'e ñivi ni kichī tichi viko —kàti Jesuu.

63 Takan kuu tajan juuni ma sutu cha'nu, jānaka'a ra juuni ma ja'ma ra, ti takan jàna'a ra nuu ma ñivi ti kùxaan ra jà'a ma tu'un kà'an Jesuu. Ta te'en kà'an ra:

—¡Na tüva chiniñu'u ga yo tiá ndra kuta'an chi'o! 64 Ndisaa ndo já, chīni ndo ña kā'an ti'ini ra chata Ndioo. ¿Naja kua chānini ndo? —kàti ra.

Ta ndisaa ndra ndō'iin tu'un ndra ña kivi Jesuu, ti cha iyo kuati ra, kuuni ndra.

65 Iyo ndian cha kīcha'a tìvisii na ra. Ta chāsi na ma tinuu ra, ta kāni ndra ra chi'in chiki, ta te'en kà'an ndra:

—¡Ka'an! ¡Nde'o yo kāni ñun! —kàti ndra.

Ta juuni ma jandaru kāni ndra nuu ra ndia.

Petu' kàti ra ti töve nàkoto ra Jesuu
(Mt. 26:69-75; Lc. 22:56-62; Jn. 18:15-18,
25-29)

⁶⁶ Takan kūu ta kīndoo ma Petu' nuke'e ikan. Ta ikan chāa iin ña muṣu ma sutu cha'nu. ⁶⁷ Ta ora ndē'an Petu', ña tūmi ra ñu'ú, ta kīndoan nde'an ra, ta kīcha'a kà'an ña chi'in ra:

—ǀA yo'o chàkuu chi'in Jesuu ra ñuu Nazaret? —kàtian.

⁶⁸ Ta kà'an Petu':

—ǀYüvi yu'u kù! Ta tüvi nàkotoi ra, ni tüvi chitōi nda ra kùu ra kà'un —kàti Petu'.

Tajan kēe ra kuà'an ra nuu nda yuve'e iti' nuke'e. Ta ora ikan ndā'yu iin lo'o. ⁶⁹ Ta ndē'e ndiko ña musu sutu ikan ma Petu', ta kà'an ña chi'in inga na:

—ǀRa'ya kùu iin ra chàkuu chi'in Jesuu!

⁷⁰ Va kà'an ndiko ra:

—ǀYüvi yu'u kù!

Ta nunuuni ma ndian ka'in ikan, kà'an ndiko na chi'in Petu':

—ǀNdicha kuii ti yo'o kùu iin ra chàkuu chi'in Jesuu! Ti indukuni kà'un kua kà'an ndian ñu'u' Galilea.

⁷¹ —ǀYüvi yu'u kù, nde'e Ndioo ña kà'in! Ti tüvi kuii nàkotoi ma ra chikatun'ndo nui —kàti ra.

⁷² Ta ma ora ikani, ndā'yu ndiko ma lo'o iti' uvi. Ta chāku'uni Petu' ña kà'an Jesuu chi'in ra: “Ora takā'an ndā'yu ma lo'o uvi cha'a', uni cha'a' ni ka'un ña tüvi nàkotoun yu'u”, kàti Jesuu. Ta kīcha'a chàku Petu' ora chāku'uni ra ña kà'an Jesuu chi'in ra.

15

Jesuu ndaa ra nuu chà'nda Pilatu tiñu

(Mt. 27:1-2, 11-14; Lc. 23:1-5; Jn. 18:28-38)

¹ Ora kundichin inga kivi kūti'vi ma ndra sutu cha'nu, chi'in inga ndracha'nu, chi'in ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, ta chi'in ndra jà'a kuenda ma ñivi judíu. Ti kùuni ndra natu'un ta'an ndra naja kua ja'a ndra chi'in Jesuu, tajan chū'ni ndra ma Jesuu ta kuà'an ndra chi'in ra nuu ra kùu Pilatu. ² Ta ora ndé'e ma ra kùu Pilatu ma Jesuu. Ta kīcha'a ra chīkatu'un ra nuu ra:

—¿A yo'o kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu?

Ta kīcha'a nàka'an Jesuu:

—Maun kà'an yi.

³ Tajan kīcha'a ma ndra sutu cha'nu, tìso ndra kua'a' kuati chata Jesuu, va tükuii nani kà'an ra. ⁴ Yakan va chīkatu'un ndiko ma ra Pilatu nuu ra:

—¿Ta naja tükuii ka'un? ¿A tüvi ch̀niun ña ya'a ga tìso ndra kuati chataun? —kàti Pilatu.

⁵ Ta endee tükuii kà'an Jesuu. Ta ma ra Pilatu, ya'a nàkanini ra, ti tükuii nani kà'an Jesuu.

Kàti Pilatu ña na ka'ni na Jesuu

(Mt. 27:15-31; Lc. 23:13-25; Jn. 18:38-19:16)

⁶ Yakan va ndisaa kuiya ora chīyo ma viko ikan, chīkan ma ñivi na kee iin ra indii vekaa nuu ma Pilatu. Ta jàña ra ra. ⁷ Iin ra nàni Barrabás indii tichi vekaa ma kuiya ikan. Ta juuni indii inga ndra meru ra, ti kànita'an ndra

chi'in ma ndra vetiñu. Ta chā'ni Barrabás ñivi chi'in meru ra. Yakan va indukuni ka'iin ndra vekaa ndia. ⁸ Ta ka'iin locho kua'a' ñivi nuu Pilatu. Ta te'en kà'an na chi'in ra:

—¡Na jañaun iin ra indii vekaa takua jà'un nani kuiya!

⁹ Ta nāka'an ma Pilatu:

—¿A kùuni ndo ña jañai ma ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu?

¹⁰ Te'en kā'an ra, ti cha chító ra nda cha'a' kùu yi ña tixin ma ndra sutu cha'nu nde'e ndra ma Jesuu. Ta yakan va chāndaka ndra ra nuu ra. ¹¹ Va ma ndra sutu chà'nda tiñu kā'an xe'e ndra chi'in ma ñivi, na ndaka na ña, na tava ra Barrabás, ora chikatu'un ma Pilatu nda ra kùu ra kùuni na ña jaña ra. ¹² Ta takan kùu ta te'en chikatu'un ndio ra nuu na:

—¿Ta nayi kùuni ndo ña ja'i chi'in ma ra kà'an ndo ña chà'nda tiñu nuu ñivi judíu?

¹³ Ta te'en kīcha'a na kànachaa na:

—¡Takaa ra nuu kruu!

¹⁴ Ta kà'an tuku Pilatu:

—¿Ta nda kuati jā'a ra, tuva takan?

Ta te'en kīcha'a tuku na kanachaa na tiá ni'i.

—¡Takaa ra nuu kruu!

¹⁵ Ta tava kùuni ra kindoo va'a ra chi'in ma ñivi. Yakan va jā'a ra ma ña kā'an na. Ta jāña ra Barrabás. Takan kùu ta ji'na tāchi Pilatu ña na kani ji'na ndra Jesuu chi'in yo'o. Tajan chā'a ndio ra ra nda'a' jandaru na kutakaa ndra ra nuu kruu.

¹⁶ Tajan kuà'an ndio Jesuu chi'in jandaru nda nuke'e vetiñu. Tajan kūti'vi kua'a' jandaru.

¹⁷ Ta tākaa ndra iin ja'ma color ndaa takua kàa ja'ma ra kùu rey chata ra. Ta jā'a ndra iin

korona iñu, ta jündii ndra xini Jesuu. ¹⁸ Tajan kīcha'a ndra kà'an ni'i ndra nuu ra:

—¡Na koo endeeni yo'o ra chà'nda tiñu nuu ñivi judíu!

¹⁹ Ta káni ndra xini ra chi'in yutun kuiin. Ta tīvisii ndra ra. Ta chūnandi chiti ndra nuu ra ña jāka'nu ndra ra. ²⁰ Takan kūu ta ndisaa ma ña jā'a ndra chi'in ra, maaa ña chàtu'uni ndra ra kūu yi. Ta tāva ndra ma ja'ma color ndaa ña tàkaa chata ra, ta jāku'un ndiko ndra ja'ma maa ra ra. Ta tāva ndra ra ña ni takaa ndra ra nuu kruu.

Chùtakaa Jesuu nuu kruu

(Mt. 27:32-44; Lc. 23:26-43; Jn. 19:17-27)

²¹ Takan kūu ta ikan ndaa iin ra ñuu Serene nàni Simón. Ta ndra se'e rakan kùu Alejandru chi'in Rufu. Ta rakan ti iti' ku'u kīchi ra. Ta ora kēta ra iti' kuà'an Jesuu, ta ndē'e iin jandaru ra, ta kāna ra ra na kichi ra kuiso ra kruu ndiso Jesuu.

²² Yakan va Jesuu ndàka ndra ra kuà'an ndra iin nuu nàni Gólgota. Ta ma tu'un Gólgota kùuni yi ka'an yi chi'in tu'un va'a: Yuku nuu Ndòyo kua'a' Iki Kini ndian Chīí. ²³ Ta jākanuu ndra iin yukú nàni mirra tichi takuii chiti uva, ta chā'a ndra ra' nuu Jesuu, na ko'o ra ra'. Va nī kuuni ra. ²⁴ Ta ikan tākaa ndra ra nuu kruu. Tajan kīcha'a ma ndra jandaru chāsiki ndra yuu kuati, nde'o nda ndra kùu ndra jakanaa ja'ma Jesuu.

²⁵ Kaa íin na'ani kùu yi, ora tākaa ndra ra nuu kruu. ²⁶ Ta ikan tāa ndra ma ña kùu kuati ra iin nuu vitu. Ta tātuu ndra yi xini kruu ra.

Ta kà'an yi te'en: "Ra'ya kùu ra chà'nda tiñu nuu ñivi judú." ²⁷ Ta te'en, tikan xiin ra tàkaa ma ndra jandaru ii'iin ndra su'u. ²⁸ Ta takan chīnu ma tiñu kà'an tutu Ndioo: "Ti ni nde'e na ra takua nde'e na ma ndra jà'a kuati", kàti yi.

²⁹ Takan kūu ta ndian kēta ma nuu tàkaa ra, nduva'a kuii kànduva'a na ra. Ta kàva na xini na, ta kà'an na te'en:

—¡Yo'o, xaa! ¿Ta naja takaun chiña? Ta ma ra matru kùun. Tanu, va'ani janduvaun veñu'u iin kivini, ta tichi uni kivi cha ndaa ndiko inga yi jà'un. ³⁰ ¡Ta yakan va tuva ndichaun ña ndatun, na jakakú ñun, juuni chi'in maun! ¡Ta na nuu maun nuu kruu! —kàti na.

³¹ Ta ma ndra sutu cha'nu chi'in ma ndra matru jàkua'a tutu Ndioo, te'en kīcha'a ndra kànduva'a ndra ra ndia:

—Jàkakú ra inga ñivi, va juuni chi'in ma ra, kūu ja'a ra yi. ³² ¡Na nuu ra ma nuu kruu, tuva ndicha ña Cristu, ra chà'nda tiñu nuu ñivi Israel kùu ra! Ikan na nde'o ma tiñu jà'a ra, ta chìnunio ma tu'un kà'an ra —kàti ndra.

Ta juuni kà'an ma ndra ka'iin xiin ra chata ra ndia.

Nuu chi'í Jesuu

(Mt. 27:45-56; Lc. 23:44-49; Jn. 19:28-30)

³³ Takán kūu ta tandi'i ñuñivi iin kuaani ora chāa ora sama, ta indeeni nda kaa uni chani'ini. ³⁴ Ta ma ora ikani, te'en kīcha'a Jesuu kànachaa ra:

—¡Eloi! ¡Eloi! ¡Lama sabactani! Ma tu'un ikan te'en kùuni yi kà'an yi: ¡Tatá Ndioo! ¡Tatá

Ndoo! ¿Ta naja ndākoo ma'iun yu'u? —kàti ra.

³⁵ Ta iin ndian ka'iin ma ikan chīni na ña kā'an ra. Ta kīcha'a na kà'an na:

—¡Taso'o ndo! Ti kànachaa ra Elía, ra kā'an chi'in tu'un yu'u Ndoo tatiempu —kàti na.

³⁶ Tajan iin ra ndaa ma ikan, chīnu ra kuàki'in ra iin ña xa'ma. Ta jātii ra yi tichi takuui iya, ta jündii ra yi xini iin yutun kani. Ta chā'a ra yi nuu Jesuu na ti'vi ra. Ta ora chā'a ra yi nuu ra, te'en kà'an ra:

—¡Nde'e ndo! Nde'o a vàchi ra Elía januu ra ra nuu kruu —kàti ra.

³⁷ Ta ma ora ikan ndā'yu ni'i ma Jesuu, ta chī'í ra. ³⁸ Ta ma ja'ma ndāsi tichi veñu'u ndāta java yi, nda siki ta nda ninuu. ³⁹ Ta iti' nuu Jesuu, ndaa iin ra chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta ndē'e ra naja kua chī'í Jesuu, ta te'en kà'an ra:

—¡Ndicha kuii ti ra'ya kūu ra Se'e Ndoo! —kàti ra.

⁴⁰ Ta nda chika ka'iin iin ñivi ña'a ndè'e naja kua tā'an ra. Ta tañu ma ñivi ka'iin ikan, ndaa Ndiya Magdalena chi'in Salomé ta Ndiya ma'á Kusé chi'in Jandiau ra yani rayoko tiá. ⁴¹ Ta ma ñivi ña'a i'ya, tīndee vi Jesuu ora chākunuu ra ñu'u' Galilea. Ta juuni ka'iin tiá vi ña kīchi chi'in ra ñuu Jerusalén.

Nuu kùchi Jesuu

(Mt. 27:57-61; Lc. 23:50-56; Jn. 19:38-42)

⁴² Takan kūu ta chani'ini ora jàndova'a yo ma ndatiñu kuenda inga kivi nindeo. ⁴³ Tajan kēta iin ra nàni Kusé, ra kīchi iti' ñuu Arimatea.

Ta rakan iin ra kumitiñu ñu'u' Judea kùu ra. Ta juuni ya'a tiñu'u ma ñivi ra ndia. Ta juuni ndàtu ra ku'un ra nuu chà'nda Ndioo tiñu. Yakan va tüvi nī yu'vi ra chàndakan ra ñunda'yu Jesuu nuu ma Pilatu. ⁴⁴ Ta Pilatu ti ya'a nàkanini ra ti ya'a numi chī'í Jesuu. Ta yakan va kāna ra ma ra chà'nda tiñu nuu jandaru. Ta kīcha'a chikatu'un ma Pilatu nuu ra, naja ora kūu yi ña cha chī'í Jesuu. ⁴⁵ Ta ora kātitu'un ma ra kuxini ma ndra jandaru nuu ra, tajan chā'a ma Pilatu ma ñunda'yu Jesuu nuu Kusé. ⁴⁶ Ta ma Kusé jāta ra iin ja'ma, ta jānuu ra ma ñunda'yu Jesuu nuu kruu, ta tīsukun ra ja'ma yi. Ta ikan tī'i ra yi iin tichi yavi yuu. Ta nānduku ra iin yuu ka'nu, ta chāsi ra yu'u ma yavi. ⁴⁷ Ta Ndiya Magdalena chi'in Ndiya ma'á Kusé ndē'e vi nuu tī'i ra ñunda'yu Jesuu.

16

Nàtaku ndiko Jesuu

(Mt. 28:1-10; Lc. 24:1-12; Jn. 20:1-10)

¹ Ta ora cha yā'a ma kivi nindeo, ta kuà'an Ndiya Magdalena, chi'in Salomé, ta Ndiya ma'á Jandiau, kuàjata vi takuui xiko jakuti vi ñunda'yu Jesuu. ² Ta ora na'ani kivi ndomingu, ma kivi kīcha'a jamana, kuà'an vi kuànde'e vi nuu kūchi Jesuu ora já kēta nikandii. ³ Ta kīcha'a vi chikatu'un ta'an vi:

—¿Ta yo jachiyo yuu nuu kuu ki'vivo yu'u ma yavi? —kàti vi.

⁴ Ta ora ndē'e vi iti' nuu, ta cha tüva ndàsi ma yuu ka'nu yu'u yavi nuu ndàsi yi niku. ⁵ Tajan

kī'vi vi tichi yi, ta ndē'e vi iin rayoko nàndi chiyo kua'a. Ta ñù'u ra iin ja'ma kani, ña ya'a kuichin. Yū'vi vi ora ndē'e vi ra. ⁶ Ta kīcha'a kà'an ra chi'in vi:

—¡Na yū'vi ndo! ¿A juu ndyo'o nànduku Jesuu, ra kīchi ñuu Nazaret, ra chī'í nuu kruu? Va rakan cha nātaku ndiko ra vitin. Ta tüva ga ra i'ya vitin. ¡Na nde'e ndo nuu chündii ra! ⁷ ¡Kua'an ndo, ta katitu'un ndo nuu Petu' chi'in ndisaa ndra jàkua'a chi'in Jesuu! Ti ji'na ga Jesuu ni ku'un ñu'u' Galilea kua ndrakan. Ta ikan ni nde'e ndio ndra ra takua kà'an ra chi'in ndra niku.

⁸ Tajan kēe ndio vi ma tichi yavi. Ta chīnu vi kàcha'an vi, ti nduva'a kuui ndàyu vi jà'a ña yu'vi vi. Ta nī katitu'un vi nuu nī'iin na, ti ya'a ndasii vi.

*Jesuu kèta ra nuu Ndiya Magdalena
(Jn. 20:11-18)*

⁹ Ta takan kūu ta nātuku ndiko Jesuu kivi ndomingu ora na'ani. Ji'na kēta ra nuu Ndiya Magdalena. Ta yakan ti cha tāva ni'i ra ucha tati xaan ña ndisoan niku. ¹⁰ Ta ora ndē'an Jesuu, ta endee chīnuan chā'an ña chākatitu'an nuu ma ndra jàkua'a chi'in ra niku. Ta ndrakan ya'a chàku ndra, ti ya'a nda'vi kùuni ndra. ¹¹ Ta ora kātitu'an ña ndē'an ña nātaku ndiko Jesuu. Ta ndrakan tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ña.

*Jesuu kēta ra nuu uvi ta'an ndra jàkua'a
chi'in ra
(Lc. 24:13-35)*

¹² Ta inga ora kēta ndiko Jesuu nuu kàcha'an uvi ta'an ndra jàkua'a chi'in ra iti' ku'u. ¹³ Ta ndrakan ti tüvi nī nakoto ndra nda ra kùu ra, ti jāma ra kua ndè'e ra. Ta ora nākoto ndra ña Jesuu kùu ra, ta chīkokani ndiko ndra kuàkatitu'un ndra nuu tiá ndra jàkua'a chi'in ra. Ta juuni tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ndra.

Jesuu chà'a ra tiñu jà'a ndra tatan ra
(Mt. 28:16-20; Lc. 24:36-49; Jn. 20:19-23)

¹⁴ Takan kūu ta tiá iti' nuu kēta Jesuu nuu kaa chàchi ndi uchi iin ndra jàkua'a chi'in ra. Ta kùxään ra nuu ndra naja tüvi nī chinuni ndra ña kà'an ma ñivi ña nātaku ndiko ra. ¹⁵ Tajan te'en nāka'an Jesuu chi'in ndra:

—;Kua'an ndo ndisaa ñuñivi, ta katitu'un ndo tu'un va'a kuenda Ndioo nuu tandi'i ñivi! ¹⁶ Ta ndian chīnuni ña kà'in ta kunduta na, ta jakakú Ndioo na. Va ndian tüvi chīnuni ña kà'in, na jākakú Ndioo na. ¹⁷ Ta ndian chinuni ña kà'in koo ndatu na. Ta chi'in ndatui kùu tava ni'i na tati xaan ndiso inga ñivi. Ta juuni chi'in ndatui kùu ka'an na tu'un tüvi chīto na. ¹⁸ Ta juuni kùu tiin na koo xaan chi'in nda'a' na. Ta kùu ko'o na takuii xaan, ta töve na ja'a ra' chi'in na. Ta kùu jundii na nda'a' na xini ndian ku'vi, ta nda'a na jà'a ndatui —kāti Jesuu chi'in ndra.

Jesuu ndàa ra iti' andivi
(Lc. 24:50-53)

¹⁹ Ta ora chīnu kà'an ma Racha'nu Jesuu chi'in ndra jàkua'a chi'in ra, ta ndāa ra kuà'an ra iti' andivi. Ta chūnandi ra chiyo kua'a

Ndioo. Ti ndakan kùu nuu ni ka'nda ra tiñu chi'in Ndioo ndia.

²⁰ Ta takan kūu ta kēe ndra kuàkatitu'un ndra tu'un kà'an Jesuu chi'in ndra nda nikuuni. Ta ma Racha'nu Jesuu tìndee ra ndra ma iti' kuà'an ndra. Ti Ndioo chā'a ma ndatu ikan nuu ndra, ikan na ja'a ndra yi nuu ma ñivi, ikan na chinuni na ña tu'un ndicha kuu ma ña kà'an ndra.

Zacatepec Mixtec NT
Mixteco, Santa María Zacatepec: Zacatepec
Mixtec NT New Testament

copyright © 2015 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Mixtec, Santa María Zacatepec

Contributor: Wycliffe Bible Translators, Inc.

All rights reserved.

2020-11-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Sep 2022 from source
files dated 28 May 2022

55b3808f-9cd0-5da9-90f0-a96c172e0e02